

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківській національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу

Здано на кафедру

«___» _____ 2011 р.

Рег. № _____

«До захисту»

в. о. зав. кафедрою:

к.і.н., доц. Парфіненко А.Ю.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

(магістерська робота)

Виконала:
студентка 5-го курсу
група УТ-51

Чубенко Р.В.

Науковий керівник:
к.г.н., доцент

Грицак Ю.П.

Харків 2011

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ	
ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ.....	6
1.1. Оцінка туристичного потенціалу території.....	6
1.2. Оцінка соціально-економічних передумови розвитку туризму	15
1.3. Оцінка рівня розвитку туристичної індустрії.....	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ	
ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	24
2.1. Оцінка туристичного потенціалу області	24
2.2. Соціально-економічні передумови розвитку	44
2.3. Рівень розвитку туристської галузі Полтавської області.....	57
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ПО РАЙОНАХ ОБЛАСТІ.....	64
3.1. Полтавський економічний макрорайон	64
3.2. Кременчуцький економічний макрорайон	69
3.3. Лубенський економічний макрорайон	75
3.4. Гадяцький економічний макрорайон	81
РОЗДІЛ 4. БЕЗПЕКА ТА ОХОРОНА ПРАЦІ	
В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ.....	86
Висновки	93
Список використаних джерел.....	96
Додатки.....	102

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Перехід до ринкових відносин викликав глибокі перетворення в сфері туризму. В результаті скасована централізована система управління туризмом, державна фінансова підтримка розвитку регіональних туристських центрів, порушені основи взаємодії різних регіонів у створенні і просуванні на споживчий ринок туристського продукту. Разом з тим кожен регіон володіє значними туристськими ресурсами, унікальність та істотна привабливість яких створює передумови для формування внутрішньо-регіонального і міжрегіонального туристського продукту. Різноманіття природних, кліматичних, ресурсних, історичних умов, що сприяють формуванню туристського продукту, стали основою для створення нових рекреаційних зон туристичного призначення. Однак вирішення всіх питань, пов'язаних з відкриттям нових туристичних комплексів, оцінки їх особливостей та потенціалу є досить складним процесом, незабезпеченим ні концептуально, ні стратегічно, ні програмно [41, с. 268].

Усе це визначає необхідність створення соціально-економічного моніторингу сфери туризму, єдиного інформаційного простору, скоординованої державної та регіональної політики з розвитку сфери туризму, організаційно-правового забезпечення реалізації туристських процесів, економіко-фінансової стратегії розвитку регіонального туризму [90].

В даний час туризм – одна з наймогутніших галузей що, динамічно розвивається, високоприбуткова галузь світової економіки, виступає в числі найважливіших факторів соціально-культурного розвитку територій. Це сприяє підвищенню рівня і якості життя населення. Розвиток туризму, що виявляється в його багатогалузевому характері і тісній факторній взаємозалежності практично з усіма сферами життєдіяльності, дозволяє використовувати туризм як діючий інструмент стимулювання соціально-економічного росту на національному і місцевому рівнях. Обласною програмою розвитку туризму на 2011-2015 роки визначено стратегію розвитку галузі, обґрунтовано основні

напрями розвитку туризму, серед яких: підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини [91].

Виходячи із стратегічних завдань розвитку галузі, актуальною і практично значущою проблемою є теоретичне осмислення стратегії розвитку рекреаційних зон туристського призначення. Вивчення особливостей, потенціалів нових місць туристичного призначення на сьогодення є однією з найактуальніших проблем в галузі туризму [77, с. 11].

Предметом дослідження є територіальні особливості розвитку туристської індустрії в районах Полтавської області.

Об'єктом дослідження є територія Полтавської області, рекреаційні зони туристичного призначення.

Ступінь вивченості проблеми. В останні роки вітчизняними та зарубіжними вченими в цьому напрямку проведений цілий ряд досліджень. Серед науковців, що займаються дослідженнями з даної проблеми можна відзначити: Блохін Ю.І., Богданов Ю.В., Волков В. С. які розробили принципи розвитку сфери туризму в ринковій економіці; вчені Біржаков М.Б., Дрогов І.А., Марінін М.М., Бейдик О.О.

Мета дослідження – виявлення територіальних особливостей розвитку туристської індустрії по районах Полтавської області. Відповідно до поставленої мети в дипломній роботі вирішуються наступні задачі:

- Дослідити методи оцінки розвитку туристичного потенціалу території, визначити його поняття та складові елементи;
- Визначити поняття соціально-економічних передумов розвитку туристської галузі в регіоні та методологію їх оцінювання;
- Сформулювати ознаки та фактори розвитку туристичної індустрії в регіоні, методологію їх оцінювання;
- Оцінити туристичний потенціал Полтавської області;
- Надати оцінку соціально-економічним передумовам розвитку туристичної індустрії у Полтавській області;

- Проаналізувати рівень розвитку туристської індустрії на території полтавської області;
- Виявити територіальні особливостей розвитку туристської індустрії районах Полтавської області;
- Спрогнозувати подальший можливий розвиток районів.

Методологічною і теоретичною основою дослідження є положення економічної теорії, теорії управління, рекреаційної географії, системного і соціологічного аналізу, ідеї та положення, викладені у державних нормативно-правових документах України з проблем розвитку туристичної галузі (Закон України "Про туризм", Державна програма розвитку туризму в Україні на 2005 – 2010 рр., Програма розвитку туризму в Полтавській області). Широко використані праці вітчизняних і закордонних учених і фахівців в області рекреації, менеджменту сфери туризму.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань, досягнення мети використовувався комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: методи системного аналізу, методи причинно-наслідкового аналізу, методи порівняльного аналізу, методи прямого структурного аналізу, моделювання.

Інформаційною базою слугували роботи: Бейдика О.О., Квартальнова В.А., Кравціва В. С., законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державного комітету статистики України та Управління культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації, оперативна бухгалтерська та статистична звітність окремих підприємств туристично-рекреаційного бізнесу області, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблематики функціонування та розвитку підприємств туристично-рекреаційного бізнесу, науково-методичні публікації в періодичній пресі, матеріали науково-практичних конференцій, результати анкетних опитувань, дані всесвітньої мережі Інтернет.

Робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків; містить 110 сторінок тексту, 14 рисунків, 30 таблиць, 3 додатків. Список джерел включає 76 найменувань літератури, 18 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

1.1. Оцінка туристичного потенціалу території

Виявлення та оцінка туристичного потенціалу – це одне з найважливіших завдань для організаторів туристської діяльності. Для того, щоб вирішувати цю задачу коректно і професійно необхідно досить чітко розуміти зміст поняття, володіти методами оцінки потенціалу [16, с. 92].

В загальних тлумачних, а також в енциклопедичних словниках терміном "потенціал" (від латинського *potentia* – сила) позначаються "можливості, кошти, запаси, які можуть бути використані для вирішення будь-якої задачі" [17, с. 620]. Це досить ємне і водночас універсальне визначення, безумовно, може бути прийняте за основу і в туризмі. Необхідно тільки наповнювати його конкретним змістом залежно від: об'єкта, потенціал якого характеризується, завдання, для вирішення якої може бути використаний цей потенціал. Сферу використання потенціалу або завдання, для вирішення якої він буде використовуватися, доцільно позначати через відповідний прикметник (наприклад, рекреаційний або туристський потенціал), а об'єкт через відповідне доповнення (наприклад, потенціал Полтавщини).

Поняття "туристський потенціал" в останній час стає все більш популярним серед дослідників. Одне із сучасних понять "Туристський потенціал" традиційно визначається через словформи, які його утворюють, або як "сукупність природних і соціокультурних передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території" [13, с. 22].

Структура туристського потенціалу представлена низкою ресурсних компонентів. Так, наприклад, Н.В. Цоп в своїй роботі виділяє в рекреаційному потенціалі історико-культурні ресурси, лікувально-мінеральні ресурси, територіальні ресурси [22, с. 58]. Однак, ні в одному з наукових джерел, не подано системне визначення даного поняття, в зв'язку з чим, не враховано один із важливих його компонентів – психологічний ресурс туристичного об'єкта.

Природний рекреаційний потенціал (ПРП) є частиною природного потенціалу, який можна розглядати як здатність природних систем (геосистем, екосистем і т. д) виробляти якусь продукцію або роботу, що використовується в господарській діяльності людей, яка виражається групою еколого-економічних показників [37, с. 76].

Географи і екологи розглядають рекреаційний потенціал як здатність природного середовища сприяти відпочинку і відновленню сили людини. Під потенціалом рекреаційної галузі (виходячи з етимології поняття "потенціал" – сила, можливість) слід розуміти розвідані і ті, що знаходяться в експлуатації природні рекреаційні ресурси. Об'єктом економічної оцінки ПРП є природні рекреаційні ресурси, характер використання яких визначається відповідними природними умовами рекреаційної діяльності. Отже, до завдання економічної оцінки ПРП регіону входить визначення (в кількісному аспекті) сукупної можливості наявних природних рекреаційних ресурсів задовольняти рекреаційні потреби; виявлення, таким чином, максимальних можливостей їх використання рекреаційною галуззю і розрахунок народногосподарської цінності рекреаційних ресурсів [38, с. 204-205].

На наш погляд, найбільш повним та доцільним визначенням туристичного потенціалу є : сукупність приурочених до даного об'єкта (території) природних і рукотворних об'єктів і явищ, а також умов, можливостей і засобів, придатних для формування туристського продукту і здійснення відповідних турів, екскурсій, програм. Це вся сукупність природних, культурно-історичних і соціально-економічних передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території.

Важлива складова частина рекреаційного потенціалу – рекреаційні ресурси, під якими розуміють компоненти географічного середовища та об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки своїм властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значимість, можуть бути використані для організації різних видів і форм рекреаційних занять [40, с. 143].

Під рекреаційними ресурсами розуміється сукупність компонентів природних комплексів і об'єктів історико-культурної спадщини, що формують гармонію цілісності ландшафту, пряме й опосередковане споживання яких робить сприятливий вплив, сприяє підтримці й відновленню фізичного й духовного здоров'я людини [41, с. 76].

Рекреаційно-туристські ресурси – об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціально-економічного походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність; сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів та їх елементів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини та при сучасній і перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання, надання рекреаційно-туристських і курортно-лікувальних послуг [42, с. 68].

У структурі рекреаційно-туристських ресурсів виділяють 2 основні складові: природну та соціально-економічну (природні та історико-культурні ресурси рекреаційної діяльності). Характеристика рекреаційних ресурсів включає дані про якість природних умов, площу (або об'єм), на які ці якості поширюються, тривалість періоду, протягом якого певні якості проявляють свою дію [19, с. 34].

Під природними рекреаційними ресурсами слід розуміти фактори, речовину і властивості компонентів природного середовища, які володіють сприятливими для рекреаційної діяльності якісними та кількісними параметрами і служать або можуть служити для організації відпочинку, туризму, лікування і оздоровлення людей. До них належать лікувальні та оздоровчі фактори багатоцільового призначення (ліси, лікувальні кліматичні місцевості, поверхневі води), лікувальні речовини (мінеральні води, грязі, озокерит), а також рекреаційні властивості гірських і передгірських ландшафтів, заповідних територій [61, с. 171].

Облік стану природних ресурсів і визначення їх народногосподарського значення базуються в Україні на системі природноресурсних кадастрів – сукупності відомостей про кількісний і якісний стан природних ресурсів, їх економічну оцінку. Кадастр рекреаційних ресурсів повинен включати державний облік, якісну і кількісну оцінки, визначення придатності до того чи іншого виду рекреаційного та іншого використання, шляхи економного використання, охорони і примноження ресурсів. Таким чином, кадастр допоможе не тільки зберегти і цілеспрямовано, економно використати весь комплекс рекреаційних ресурсів, але і покращити, примножити їх, резервувати для майбутнього використання. Діючим законодавством передбачається ведення земельного, водного, лісового і надрового кадастрів [50, с. 98].

Оцінка рекреаційних ресурсів буває диференційною та інтегральною. Диференційна оцінка дається кожному окремому ресурсу, його властивості або особливості в межах регіону або країни в цілому. Інтегральна оцінка дається певній ділянці території, яка відрізняється однорідністю і набором дискретних за розподілом в її межах окремих видів ресурсів. Диференційна оцінка сприяє визначенню об'єму розвитку того чи іншого виду рекреації, який базується на даному ресурсі, інтегральна оцінка дозволяє визначити оптимальне співіснування різних видів рекреації на певній території, з'ясувати обмеження і допустимі навантаження рекреантів на ландшафт [28, с. 124].

Оцінка природних рекреаційних ресурсів

Для оцінки природного блоку ресурсів, виділяються такі складові:

- а) орографічні ресурси;
- б) кліматичні ресурси;
- в) гідрографічні ресурси;
- г) рослинні ресурси;

Вибір цієї групи віддзеркалює значимість даних ресурсів для організації рекреаційно-туристської діяльності.

При оцінці орографічних ресурсів до уваги приймаються якісні характеристики рельєфу, враховуються найбільш відомі гірські вершини, які

знаходяться в межах тієї чи іншої області [13, с. 18]. Таким чином, 1 балом оцінювались орографічні ресурси переважно рівнинних областей (районів); 5 балами – територія переважно гірських та передгірських областей (районів); 2-4 балами – орографічні ресурси «проміжних» територій.

Оцінка кліматичних ресурсів. Кліматичні ресурси оцінюють за такими показниками: 1) середня температура липня; 2) тривалість періоду з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$; 3) річна кількість опадів.

При оцінці середньої температури липня з двох показників (які містять кліматичні довідники) до уваги приймалися найнижчі показники місяця, що розцінювалось, як більш вагома (більш контрастна), ніж найвищі показники, межа температурної комфортності, її нижній рівень (1 бал). Отже, 1 бал – $+16,0...+17,9^{\circ}\text{C}$; 2 бали – $-18,0...+18,9^{\circ}\text{C}$; 3 бали – $+19,0...+19,9^{\circ}\text{C}$; 4 бали – $+20,0...+20,9^{\circ}\text{C}$; 5 балів – $+21,0...+23,0^{\circ}\text{C}$.

При оцінці річної кількості опадів з двох-трьох³³ показників враховувались лише максимальні (праві), що розцінювалось, як більш вагома, ніж мінімальні показники (ліві), межа комфортності, її найнижчий рівень (1 бал). Це, поряд з іншими аргументами³⁴, пояснюється традиційно більш позитивним ставленням населення до сонячних (у даному контексті «бездощових») днів, ніж до дощових. Отже, 1 бал -1000-1500 мм; 2 бали – 700-999 мм; 3 бали – 600-699 мм; 4 бали -500-600 мм; 5 балів – менше 500 мм [13, с. 20-23].

Оцінка гідрографічних ресурсів. До гідрографічних ресурсів відносять площі актуальних смуг (зон «крайового ефекту») і рекреаційних акваторій, які обраховувались за відповідною методикою. Гідрографічні РТР включають такі характеристики водних об'єктів (морів, річок, водосховищ, озер):

- 1) площу актуальних смуг і рекреаційних акваторій морів;
- 2) площу актуальних смуг та акваторій річок;
- 3) площу актуальних смуг та акваторій озер;
- 4) площу актуальних смуг та акваторій водосховищ.

Зважаючи на те, що розміри (площа) акваторій річок, озер, водосховищ значно менші, ніж морів, а також те, що для рекреації використовується не тільки прибережна частина річок, озер, водосховищ, а й інші, більш віддалені, глибокі ділянки (рибалка, рух пасажирського судна під час круїзів по фарватеру річки, водосховища та ін.), враховувалась вся акваторія останніх. Іншими словами, під рекреаційною акваторією розуміється вся водна поверхня певної річки, озера, водосховища. Бал оцінки гідрографічних ресурсів адміністративних одиниць визначався за часткою загальної площі актуальних смуг та рекреаційних акваторій морів, річок, озер, водосховищ від площі адміністративної одиниці. При визначенні балу гідрографічних ресурсів виходили з того, що: 1 бал -1,0-5,0%; 2 бали – 5,1-10,0%; 3 бали – 10,1-15,0%; 4 бали – 15,1-20,0%; 5 балів – понад 20,0%.

Оцінка рослинних ресурсів. При бальній оцінці рослинних ресурсів до уваги приймалися 2 характеристики лісопокритої площі території (лісам, як більш вагомому для організацій рекреації та туризму типу рослинності, віддавалась перевага у порівнянні з іншими типами – рослинністю степів, луків, боліт): 1) площа лісів; 2) заліснення території.

При визначенні балу площі лісів виходили з того, що: 1 бал – до 20 км²; 2 бали – 20-39 км²; 3 бали – 40-59 км²; 4 бали -60-79 км²; 5 балів – площа області (автономії) становить понад 79 км² (табл. 2.4).

При визначенні балу заліснення території виходили з того, що: 1 бал – до 10,0%; 2 бали – 1,0-1,9%; 3 бали – 2,0-2,9%; 4 бали -3,0-3,9%; 5 балів – понад 3,9% залісненості території області (району).

Інтегруючий бал оцінки рослинних ресурсів автономної республіки, області визначався як сума складових балів оцінки площі лісів та залісненості території. При визначенні балу рослинних ресурсів виходили з того, що: 1 інтегруючий бал – 2-3 складові бали; 2 бали – 4-5; 3 бали – 6-7; 4 бали – 8-9; 5 балів – 10.

Інтегральна оцінка природного блоку. Інтегруючий бал природного блоку регіонів України визначався як сума складових балів оцінки геологічних,

орографічних, спелеологічних, рослинних, гідрографічних, тваринних, кліматичних ресурсів. При визначенні балу природного блоку застосовувалась градація; 1 інтегруючий бал – 8-10 складових бали; 2 бали – 12-14; 3 бали – 15-17; 4 бали – 18-20; 5 балів – 20-23.

Оцінка природно-антропогенних рекреаційно-туристських ресурсів регіонів. В основу бальної оцінки природно-антропогенних РТР було покладено площу природоохоронних територій районів області. При визначенні балу природно-антропогенного блоку виходили з того, що: 1 бал – до 1,5; 2 бали – 1,5 – 2,8; 3 бали – 2,8 – 4,7; 4 бали – 4,7-9,5; 5 балів – понад 10 тис. Га.

Історико-культурні рекреаційні ресурси – це пам'ятки культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, пізнавальний інтерес і можуть використовуватись для задоволення духовних потреб населення. В комплексі рекреаційних ресурсів особливе місце займають розміщені в містах та селах культурно-історичні ресурси, що є залишками минулих епох суспільного розвитку. Вони служать передумовою для організації культурно-пізнавальних видів рекреаційних занять і на цій основі оптимізують рекреаційну діяльність в цілому, виконуючи досить серйозні виховні функції [17, с. 53].

Утворені культурно-історичними об'єктами простори в певній мірі визначають локалізацію рекреаційних потоків і напрями екскурсійних маршрутів [41, с. 112].

Культурно-історичні об'єкти поділяються на матеріальні і духовні. Матеріальні охоплюють сукупність засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на кожній історичній стадії його розвитку, а духовні – сукупність досягнень суспільства в освіті, науці, мистецтві, літературі, в організації державного і суспільного життя, в праці і побуті. Фактично не всі надбання минулого належать до культурно-історичних рекреаційних ресурсів. До них прийнято відносити тільки ті культурно-історичні об'єкти, які досліджені науковими методами і оцінені як такі, що мають суспільне значення і можуть бути використані при існуючих технічних і матеріальних

можливостях для задоволення рекреаційних потреб деякої спільності людей протягом певного часу [13, с. 87].

Серед культурно-історичних об'єктів провідна роль належить пам'яткам історії і культури, які відрізняються найбільшою привабливістю і на цій основі служать головним засобом задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації. В залежності від основних ознак пам'ятки історії і культури поділяються на **п'ять основних видів: історії, археології, містобудування та архітектури, мистецтва, документальні пам'ятки**. Так, до пам'яток історії можна віднести споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, його культурою і побутом, розвитком суспільства, держави, науки і техніки [39, с. 28].

Пам'ятки археології – це кургани, залишки давніх поселень, укріплень, виробництв, каналів, доріг, давні місця захоронень, наскальні зображення, старовинні предмети, ділянки історичного культурного шару давніх населених пунктів.

Найхарактерніші для пам'яток містобудування і архітектури наступні об'єкти: архітектурні ансамблі і комплекси, історичні центри, квартали, площі, вулиці, залишки давнього планування і забудови міст та інших населених пунктів; споруди промислової, воєнної, культової архітектури, а також пов'язані з ними витвори монументального, образотворчого, декоративно-прикладного, садово-паркового мистецтва, природні ландшафти [46, с. 132].

До об'єктів рекреаційної галузі можна віднести й інші об'єкти, пов'язані з історією, культурою і сучасною діяльністю людей: оригінальні підприємства промисловості, сільського господарства, транспорту, наукові і вищі навчальні заклади, театри, спортивні споруди, ботанічні сади, зоопарки, океанарії, етнографічні і фольклорні ансамблі, а також збережені народні звичаї, святкові обряди і т.д. [61, с.74]. Всі об'єкти, які використовуються в пізнавально-культурній рекреації, поділяються на дві групи – нерухомі і рухомі.

Першу групу становлять пам'ятки історії, містобудування та архітектури, археології і монументального мистецтва та інші споруди. З позицій

пізнавально-культурної рекреації важливим є те, що об'єкти цієї групи є самостійними поодинокими або груповими утвореннями.

До другої групи належать пам'ятки мистецтва, археологічні знахідки, мінералогічні, ботанічні і зоологічні колекції, документальні пам'ятки та інші речі, предмети і документи, які можна легко переміщати. Використання рекреаційних ресурсів цієї групи пов'язане з відвідуванням музеїв, бібліотек і архівів, де вони звичайно концентруються.

Для оцінки історико-культурних рекреаційних ресурсів, поступово оцінюємо наступні розділи блоку:

Історико-архітектурні рекреаційні ресурси. Для оцінки історико-архітектурних рекреаційно-туристських ресурсів регіонів. В основу бальної оцінки архітектурно-історичних РТР було покладено кількість найвизначніших архітектурно-містобудівних споруд. При визначенні балу архітектурно-історичного блоку регіонів України виходили з того, що: 1 бал – до 2, 2 бали – 2–4, 3 бали – 4–6, 4 бали – 6–8, 5 балів – понад 8 пам'яток.

В основу бальної оцінки **біосоціальних РТР** було покладено кількість найвизначніших біосоціальних ресурсів. При визначенні балу біосоціального блоку районів виходили з того, що: 1 бал – до 2, 2 бали – 2–4, 3 бали – 4–6, 4 бали – 6–10, 5 балів – понад 10 [13, с. 90–102].

В основу бальної оцінки **подієвих РТР** було покладено кількість найвизначніших подієвих ресурсів. При визначенні балу подієвого блоку районів Полтавської області виходили з того, що: 1 бал – до 2, 2 бали – 2–4, 3 бали – 4–6, 4 бали – 6–8, 5 балів – понад 8 подій.

При бальній оцінці **інфраструктурних РТР** регіонів розглядались такі показники: 1) кількість закладів оздоровлення та відпочинку; 2) кількість туристських готелів. Бал оцінки інфраструктурного блоку адміністративної одиниці визначався за загальною кількістю туристських готелів, закладів оздоровлення та відпочинку. При визначенні балу інфраструктурного блоку виходили з того, що: 1 бал – 1–3; 2 бали 3–5; 3 бали 5–7; 4 бали – 7–10; 5 балів – понад 10 рекреаційно-туристських закладів [13, с. 104].

1.2. Оцінка соціально-економічних передумови розвитку туризму

При сучасних темпах роботи і життя витрати на відпочинок, особливо пов'язаних з подорожами, швидко переходять в розряд першочергових, життєво необхідних. За даними опитувань, проведених Всесвітньою туристичною організацією, туризм і потреба в їжі відносяться до розряду тих, від яких найважче відмовитись: люди віддають перевагу тому, щоб краще відпочити, здійснивши цікаву туристичну подорож, відмовившись від інших потреб [53, с. 94].

Соціально-економічний розвиток регіону характеризує якісний стан суспільного виробництва, природних і людських ресурсів [31, с. 58]. Основні показники економічного і соціального розвитку регіонів складають окремий самостійний розділ Державної програми економічного і соціального розвитку України. Цей розділ являє собою регіональний зріз Державних програм і дає уявлення на основі ретроспективних даних про наступні зміни у розвитку соціально-економічних процесів у територіальному аспекті. Основні показники соціально-економічного розвитку регіонів відображають найважливіші регіональні відтворювальні цикли і характеризують їх територіальні зміни [4, с. 12].

Система основних загальноекономічних показників, які підлягають аналізу, визначається програмами і планами розвитку господарства регіонів і країни в цілому і підлягають статистичному обліку. До складу цих показників включено найвагоміші, які дають уявлення про зміни рівня життя і соціального захисту населення, раціонального використання ресурсів (природних, трудових і фінансових), підвищення ефективності виробництва, темпів структурних перетворень в економіці, тощо [4, с. 15].

З метою розкриття найважливіших тенденцій і проблем у розвитку господарських комплексів регіонів проводиться структурний аналіз стану соціально-економічної ситуації. Основна увага приділяється аналізу тих процесів, які негативно вплинули на ефективність виробництва у провідних

галузях економіки і рівні життя населення. Також вказуються і позитивні тенденції, які відбуваються в регіонах у зв'язку з реформуванням економіки, розвитком підприємництва, виконанням програмних заходів Уряду та місцевих органів влади [2, с. 17]. До основних показників соціально-економічного розвитку регіону належать:

- середньорічна чисельність населення.
- чисельність працівників, зайнятих у народному господарстві.
- валовий внутрішній продукт.
- обсяг продукції промисловості.
- виробництво товарів народного споживання.
- валова продукція сільського господарства.
- доходи місцевих бюджетів.
- видатки місцевих бюджетів.
- грошові доходи населення.
- обсяг роздрібного товарообігу.
- обсяг реалізації платних послуг населенню.
- обсяг експорту товарів.
- баланси основних видів промислової і сільськогосподарської продукції.
- середні ціни на основні види продукції [49, с.18].

Таблиця 1.1

Класифікація соціально-економічних факторів,
що впливають на розвиток туризму

ФАКТОРИ	
Генеруючи	Реалізуючі
1. Розвиток суспільного виробництва	1. Зростання матеріального і культурно-освітнього рівня
2. Трудова діяльність	2. Зростання фонду вільного часу
3. Потреба у відновленні працездатності та здоров'я	3. Розвиток транспорту і комунікацій
4. Урбанізація	4. Розширення сфери обслуговування

Джерело: [49]

Розвиток суспільного виробництва і трудова діяльність: ці два фактори тісно пов'язані один з одним. Зростання рекреаційних потреб і розвиток туризму визначаються також і розвитком матеріального виробництва. Розвиток нових технологій і автоматизація виробництва ведуть до корінного перетворення життєдіяльності (табл.1.1).

Сучасна діяльність при обмеженій руховій активності людини супроводжується надмірним емоційним напруженням. Все це вимагає інтенсивного відновлення сил, яке може бути реалізовано в процесі активного відпочинку туризму [14, с. 52].

Потреба у відновленні працездатності та здоров'я: зниження фізичної активності в процесі трудової діяльності посилюється незбалансованим харчуванням, коли надмірне споживання їжі поєднується з недостатньою фізичною активністю людини і надходження калорій перевищує витрати. У цілому гіподинамія і переїдання поглиблюються шкідливими звичками суспільства споживання (алкоголізм, тютюнопаління та ін.) Ці причини призводять до скорочення тривалості життя, висуваючи рекреаційну діяльність в якості необхідної умови життєдіяльності [61, с. 18].

Урбанізація: формує специфічний міський спосіб життя, веде до утворення великих міст і агломерацій. Урбанізація внесла значний внесок у поліпшення матеріальних і культурних умов життя населення, перетворила структуру життєдіяльності. Разом з тим процес урбанізації призводить до зміни природних умов життя, ізолює людину від природного оточення, змінює кліматичні, атмосферні та інші природні процеси, що в ряді випадків негативно впливає на здоров'я людини. Висока щільність населення, велика кількість інформації, висока частота міжособистісних контактів, значні транспортні переміщення є причинами так званого стресу [71, с. 81].

1.3. Оцінка рівня розвитку туристичної індустрії

Перспективним фактором розвитку економіки регіону є сфера туристських послуг, під якою розуміється не тільки суто туристська діяльність, але й увесь пов'язаний з нею комплекс галузей і видів праці [58, с. 27]. Туризм, з одного боку, розвивається на основі збільшення вільного часу, підвищення якості життя населення, росту сфери послуг у цілому, у з іншого боку – є потужним каталізатором розвитку регіонального комплексу. Розвиток сфери туризму стимулює розвиток регіональної інфраструктури, сполучених галузей, сприяє росту рівня життя населення регіонів, створенню робочих місць, збільшує доходи в економіці й бюджеті регіону, сприяє збереженню природної й культурної спадщини [47, с. 67]. Наявність багатого культурного й природного потенціалу дозволяє регіонам завойовувати серйозні позиції на світовому туристському ринку при обов'язковій умові – проведенні активної регіональної політики в області розвитку туризму [43, с. 71].

Керування сферою туристських послуг припускає науково обґрунтовану соціально-економічну оцінку розвитку туризму, а також оцінку його впливу на економічний розвиток регіону. Для оцінки економічного ефекту туризму у світовій практиці застосовується ряд методів і методик, від методу експертних оцінок до комплексних математичних моделей. Ці дослідження суттєво різняться між собою як по якості, так й по точності. Крім того, їх практичне застосування дуже затруднене недоліком достовірних статистичних даних і значним числом необхідних показників [39, с. 12].

Комплексна оцінка соціально-економічного розвитку й керування сферою туристських послуг у регіоні – актуальне, але малодосліджений напрямок сучасної наукової діяльності.

У сучасному світі туризм є однією з найбільших, високоприбуткових сфер, що найбільше динамічно розвиваються. Його прямий, непрямий або опосередкований вплив на економіку в плані створення доданої вартості,

збільшення зайнятості й регіонального розвитку є незаперечним й вимагає відповідної економічної оцінки [38, с. 44].

Існуюча в цей час в Україні сукупність статистичних даних в області туризму й підходи до виміру кінцевих результатів туристської діяльності не дозволяють досить точно оцінити величину туристського продукту. Особливо гостро ця проблема стоїть на регіональному рівні [58, с. 123].

На сьогоднішній день деякі вчені займаються проблемами оцінки рівня розвитку туризму в країні або регіоні. Однак уже створені методики дозволяють тією чи іншою мірою оцінити розвиток туристської галузі в регіоні або в країні в цілому. Розроблені методики мають між собою істотні відмінності. Одні з них відрізають тільки економічні показники, не враховуючи законодавчу базу туризму, людські й туристські ресурси, інші оцінюють тільки природно-ресурсний потенціал території. Виходячи з оцінки рівня розвитку туризму в країні або регіоні, визначається конкурентоспроможність туристської галузі [47, с. 16].

В. О. Квартальнов для оцінки рівня розвитку туризму в країні або регіоні виділяє наступні показники:

- обсяг туристичного потоку на душу населення;
- середню величину туристських витрат у добу;
- стан і розвиток матеріально-технічної бази;
- показники фінансово-економічної діяльності туристської фірми;
- показники розвитку міжнародного туризму.

Туристський потік — це постійне прибуття в країну туристів. Обсяги туристських потоків характеризуються наступними показниками:

- загальна кількість туристів, у тому числі організованих і самодіяльних;
- кількість туро днів (кількість ночівель, койко-днів);
- середня тривалість перебування туристів у країні або регіоні.

Кількість туро днів визначається шляхом множення загальної кількості туристів на середню тривалість перебування одного туриста в країні або регіоні.

Показники, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази туризму, визначають її потужність у даній країні або регіоні. До них належать:

- ліжковий фонд будинків відпочинку, пансіонатів, турбаз, готелів, санаторіїв і т.п., а також число ліжок, надаваних місцевими жителями;
- число місць у торговельних залах підприємств харчування для туристів;
- число місць у театрах, відведених для туристів;
- число місць у водолікарнях, відведених для туристів і т.д.

Потужність ліжкового фонду можна визначити, склавши число койко-місць цілорічного використання, помноживши на кількість днів у році, і число койко-місць сезонного використання, помноженого на число днів їх використання [37, с. 74-76].

До показників фінансово-економічної діяльності туристської фірми відноситься:

- обсяг реалізації туристських послуг (виручка від реалізації послуг туризму);
- показники використання робочої сили (продуктивність праці, рівень витрат на плату праці та ін.);
- показники використання виробничих фондів (фондовіддача, оборотність обігових коштів і ін.);
- собівартість послуг туризму;
- прибуток;
- рентабельність;
- показники фінансового стану туристської фірми (платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість, валютна самооплатність та ін.).

До показників, що характеризують рівень розвитку міжнародного туризму належать:

- кількість виїзних туристів;
- кількість туро-днів по іноземних туристах;
- сумарні грошові витрати, зроблені туристами за час закордонних поїздок [31, с. 145-146].

Для того, щоб надати максимально якісну та доступну комплексу характеристику розвитку туристської індустрії на певній території, зокрема в соціально-економічних районах області, було обрано доцільним спиратися на дослідження Бейдика О.О. у питаннях паспортизації адміністративно-територіальних одиниць України.

Економічні макрорайони Полтавської області:

— Полтавський економічний макрорайон: Полтавський, Котелевський, Диканський, Чутівський, Карлівський, Новосанжарський, Машівський, Решетилівський, Шишацький, Великобагачанський райони.

— Кременчуцький економічний макрорайон: Кременчуцький, Козельщинський, Глобинський, Семенівський, Кобеляцький.

— Лубенський економічний макрорайон: Лубенський, Миргородський, Оржицький, Хорольський, Лохвицький, Чорнухинський, Пирятинський, Гребінківський.

— Гадяцький економічний макрорайон: Гадяцький, Зіньківський

Ресурсно-рекреаційний паспорт області (району) – якісна та кількісна характеристика її ресурсно-рекреаційного потенціалу, суспільно-географічного положення, що засвідчує рекреаційно-туристську спеціалізацію даної одиниці адміністративно-територіального поділу держави та включає-такі позиції:

1. Назва області, республіки; час утворення, доменне ім'я.
2. Суспільно-географічне положення.
3. Поверхня (особливості рельєфу).
4. Домінуючий рослинний покрив.
5. Комфортність клімату.
6. Забезпеченість природними рекреаційно-туристськими ресурсами.
7. Унікальні ландшафти та природні об'єкти.
8. Титульний (фоновий) тип архітектурно-історичних РТР, найвизначніші об'єкти.
9. Види туризму (актуальні та потенційні для даної території).
10. Туристський цикл.

11. Екологічний стан території.
12. Загальний бал ресурсно-рекреаційного рейтингу (сума балів) та інтегральна забезпеченість території рекреаційно-туристськими ресурсами.
13. Ресурсно-рекреаційний район.
14. Перспективи розвитку туризму, створення нового турпродукту, інвестиційні проекти. [13, с. 117-118].

Наведену структуру слід розглядати як пропозицію, наповнення та характер спрямування якої за тих чи інших умов із часом може, набувати відповідних акцентів.

Роблячи підсумок проведеного аналізу теоретичних основ розвитку туристичної діяльності в регіоні, можна зробити наступні висновки:

Поняття "туристський потенціал" в останній час стає все більш популярним серед дослідників. Одне із сучасних понять «туристський потенціал» традиційно визначається як сукупність природних і соціокультурних передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території.

Для оцінки туристського потенціалу, необхідно докладніше вивчити структуру його складових елементів, а саме туристичних ресурсів.

Під рекреаційними ресурсами розуміється сукупність компонентів природних комплексів і об'єктів історико-культурної спадщини, що формують гармонію цілісності ландшафту, пряме й опосередковане споживання яких робить сприятливий вплив, сприяє підтримці й відновленню фізичного й духовного здоров'я людини.

З метою розкриття найважливіших тенденцій і проблем у розвитку туристської регіонів проводиться структурний аналіз стану соціально-економічної ситуації. Основна увага приділяється аналізу тих процесів, які вплинули на ефективність виробництва у провідних галузях економіки і рівні життя населення.

Перспективним фактором розвитку економіки регіону є сфера туристських послуг, під якою розуміється не тільки суто туристська діяльність, але й увесь пов'язаний з нею комплекс галузей і видів праці. Наявність багатого

культурного й природного потенціалу дозволяє регіонам завойовувати серйозні позиції на світовому туристському ринку при обов'язковій умові – проведенні активної регіональної політики в області розвитку туризму.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінка туристичного потенціалу області

Полтавська область розташована в центральній частині Лівобережної України. На півночі межує з Чернігівською і Сумською, на сході – з Харківською, на півдні – з Дніпропетровською та Кіровоградською, на заході з Черкаською та Київською областями. Площа 28,7 тис. км² (4,8% площі України). Населення 1757 тис. чоловік (3,4% населення України) [65, с. 6].

Орографічні рекреаційні ресурси

Поверхня області має загальний нахил з півночі-північного сходу на південь-південний захід. Цей же напрямок простежується й для гідрографічної сітки. Максимальна абсолютна відмітка рельєфу (202,6м) на Лівобережжі області розташована за 5км на захід від Опішні на правобережній Придніпровській височині найвища точка поверхні +204м (вершина горба за 4 км на південь від Крюківського району міста Кременчук). Цей горб називають «Деївською горою». Найнижча точка поверхні Полтавщини (64м) – це берег Дніпродзержинського водосховища (середній уріз води в ньому). Середній похил поверхні по профілю між цими відмітками становить 0,98км [85].

Зниження в межах Придніпровської низовини відбувається нерівномірно, наприклад Глобинський, Карлівський, Котелевський райони (табл.2.1). Ярусність рельєфу обумовлена більшою інтенсивністю підняття на північному сході області. Таких ярусів, що ступінчасто знижуються, деякі вчені налічують більше 20. Вони і складають Придніпровську низовину(табл. 2.1). Максимальні відмітки рельєфу рівнини в межах міста Полтави +159,2м (Поле Полтавської битви); мінімальні +78м (уріз р.Ворскли під мостом траси Київ – Харків) [72, с. 17].

Серед інших типів рельєфу слід виділити древні («шишаки») та сучасні зсуви, приурочені до крутих берегів рік. За оцінкою, їх загальна площа складає

3,5 кв. км. Шишаковий (яружно-зсувний останцево-горбистий) рельєф характерний для річкових долин Полтавщини [69, с. 37].

Таблиця 2.1

Оцінка орографічних ресурсів районів Полтавської області

Район	Особливість рельєфу	Оцінка орографічних ресурсів, бали
Великобагачанський	хвиляста рівнина, широкими терасами полого знижується на південний захід до Дніпра	1
Гадяцький	у межах Полтавської рівнини Дніпровсько-Донецької впадини.	1
Глобинський	у межах Придніпровської низовини	1
Гребінківський	Поверхня рівнинна.	1
Диканський	у межах Полтавської рівнини	2
Зіньківський	територія належить до Дніпровсько-Донецької западини, складеної осадовими породами	2
Карлівський	район лежить у межах Придніпровської низовини	1
Кобеляцький	хвилясто рівнинний, низовини пов'язані з долинами річок	2
Козельщинський	на лівобережній терасі низини Середньодніпров'я.	1
Котелевський	у межах Придніпровської низовини, поверхня рівнинна	1
Кременчуцький	хвиляста рівнина, особливості долин Дніпра	2
Лохвицький	поверхня рівнинна	1
Лубенський	хвилясто рівнинний	1
Машівський	степова рівнина, яка знижується в напрямку до Дніпра	2
Миргородський	хвилясто-рівнинний	1
Новосанжарський	річкові долини, балки	2
Оржицький	Рельєф хвилясто рівнинний, низовини пов'язана з долинами річок	2
Пирятинський	Придніпровської низовини	1
Полтавський	Поверхня – хвиляста рівнина, розчленована рачками	2
Решетилівський	Поверхня району рівнинна	1
Семенівський	Поверхня полого хвиляста з давніми прохідними долинами та блюдцями-западинами.	2
Хорольський	Лежить у межах Полтавської рівнини	1
Чорнухинський	у межах Придніпровської низовини	1
Чутівський	переважно – рівнинна. Висота над рівнем моря – близько 100 метрів.	1
Шишацький	на лівому високому березі річки Псьол	2

Складено автором за матеріалами: [73;74; 85].

За даними таблиці 2.1, поверхню Полтавської області слід вважати рівнинною та «проміжною», зважаючи на бали, що були присвоєні кожному з районів. Можемо зробити висновки, що території області притаманна низька привабливість орографічних ресурсів та потенціал області у розвитку таких видів туризму, як спелео, гірський, гірськолижний та ін. є незначним, майже неможливим.

Оцінка кліматичних ресурсів.

Клімат області помірно континентальний з помірно холодною зимою та теплим літом. Пересічна температура січня $-6,5^{\circ}$, $-7,5^{\circ}$, липня $+20$, $+21^{\circ}$. Тривалість безморозного періоду 162-182 дні, з температурою понад $+15^{\circ}$ – 105-117 днів. Територія Полтавської області належить до недостатньо вологої, теплої, крайній південний схід (Котелевський, Гадяцький, Зінківський райони) – до посушливої, дуже теплої агрокліматичних зон. (табл.2.2) З несприятливих кліматичних явищ на території області спостерігаються суховії (10-12 днів на рік), ожеледь (понад 10 днів). В останні десятиліття ХХ – поч. ХХІ ст.ст. кліматичний характер змінюється. Літо стає прохолоднішим, а зима – м'якшою [65, с. 24].

Якісні зміни в природі восени проявляються у скороченні світлового дня майже на 5 годин, значними зниженнями температур (до 8°C), збільшенням кількості хмарних і туманних днів, а також днів з опадами. Зростає швидкість вітрів [77].

В цілому клімат Полтавської області можна оцінити як помірно комфортний (середній бал по області – 3, максимум в (5 балів) отримали Кобеляцькому та Кременчуцькому райони.

Як свідчить таблиця 2.2, територію Полтавської області в цілому слід вважати сприятливою для літнього оздоровлення, лікування, туризму, адже на території 4 адміністративних одиниць тривалість періоду з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$ складає близько півроку (Новосанжарська, козельщанська, кременчуцька, Кобеляцька) або 172-183 дні, на решті території (21 район) тривалість відповідного періоду становить 145-170 днів. Своєрідним виключенням є

Гадяцький район, де середня тривалість періоду з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$ складає 135 днів. Як свідчить таблиця інтегральної оцінки кліматичних ресурсів районів Полтавської області (табл. 2.2), найбільший бал (5) отримали 2 найпівденніші території (Кременчуцька, Кобеляцька), 4 бали – 10 районів (Великобагачанський, Глобинський, Диканський, Карлівський, Козельщинський, Лубенський, Машівський, Новосанжарський, Оржицький, Полтавський), 3 бали отримали 12 районів Полтавської області.

Таблиця 2.2

Оцінка кліматичних рекреаційних ресурсів районів Полтавської області

Район	Середня темп. липня, $^{\circ}\text{C}$	бали	Тривалість період з темп. понад $+10^{\circ}\text{C}$	бали	Річна кількість опадів мм.	бали	Сума балів	інтегральна оцінка
Великобагачанський	від $+20$ до $+21$	4	157- 172	3	580	4	11	4
Гадяцький	від $+18$ до $+20$	3	135-146	2	500	5	10	3
Глобинський	від $+19$ до $+21$	3	160-170	3	460	5	11	4
Гребінківський	від $+19$ до $+20$	3	158-170	3	585	4	10	3
Диканський	від $+19$ до $+21$	4	156-168	3	570	4	11	4
Зіньківський	від $+18$ до $+20$	3	147-158	2	600	4	9	3
Карлівський	від $+19$ до $+21$	4	160-174	3	570	5	12	4
Кобеляцький	від $+21$ до $+22$	5	170-186	4	470	5	14	5
Козельщинський	від $+20$ до $+23$	4	168-179	4	460	5	13	4
Котелевський	від $+18$ до $+21$	3	153-164	2	520	4	9	3
Кременчуцький	від $+21$ до $+22$	5	168-176	4	430	5	14	5
Лохвицький	від $+18$ до $+20$	3	145-157	1	420	5	9	3
Лубенський	від $+20$ до $+22$	4	156-167	3	560	4	11	4
Машівський	від $+20$ до $+21$	4	157-169	3	470	5	12	4
Миргородський	від $+20$ до $+21$	4	148-156	2	540	4	10	3
Новосанжарський	від $+21$ до $+22$	5	170-185	4	520	4	13	4
Оржицький	від $+20$ до $+22$	4	165-180	3	580	4	11	4
Пирятинський	від $+18$ до $+20$	2	143-156	1	550	4	7	2
Полтавський	від $+20$ до $+22$	4	157-170	3	500	5	12	4
Решетилівський	від $+20$ до $+22$	4	148-157	2	480	5	11	3
Семенівський	від $+19$ до $+21$	3	150-168	2	560	4	9	3
Хорольський	від $+19$ до $+21$	3	146-154	1	460	5	9	3
Чорнухинський	від $+18$ до $+20$	3	140-153	1	470	5	9	3
Чутівський	від $+18$ до 20	3	150-164	2	630	4	9	3
Шишацький	від $+19$ до $+21$	4	146-160	2	600	4	10	3

Складено автором за матеріалами: [77; 93]

Оцінка гідрологічних ресурсів

На території Полтавської області налічується 146 річок (водотоків довжиною понад 10 км) загальною довжиною 5100 км. Серед них дві великі (понад 500 км) – Дніпро і Псел; дев'ять середніх (довжиною 101...500 км); 135 малих річок (100 км і менше). Є також приблизно 1600 струмків.

Середня густота річкової мережі 0,27 км/км² (по Україні – 0,25 км/км²). Найбільший цей показник для басейнів Псла і Хоролу – в центральній частині Полтавщини (0,40 км/км) [73, с. 21].

Річки Полтавщини живляться в основному сніговими водами (55-60% від загального об'єму стоку), хоч більша кількість річної суми опадів випадає в тепле півріччя. Це обумовлено тим, що літні опади (за винятком зливових) просочуються в ґрунт, випаровуються і майже не дають стоку. Роль снігового живлення збільшується з півночі на південь області. Другим за значенням джерелом живлення річок є підземні води (30-35%) [77].

Значна частина малих річок бере початок в межах Полтавщини. Дніпро і його найбільші притоки (Псел, Ворскла, Сула та інші) починаються на території інших областей, і стік, які вони зводти приносять, є транзитними [65, с. 51].

Головною водною артерією Полтавщини є річка Дніпро – головна ріка України, третя за площею водозбору в Європі (після Волги і Дунаю), довжина якої 2285 км, а площа басейну 503 тис. кв. км. Дніпро омиває південно-західну частину області на протязі 267 км. Колись мав Дніпро і старі русла – Старка, Старицю, Діда, рукава-притоки, які витікали і вливалися в нього. Серед них: Рящуватий, Ревучий, Гирман, Ярданка. Усі вони зникли з утворенням Кременчуцького водосховища [64, с. 89].

Найбільшу площу вони займають в басейні Сули поблизу Лубен (озера – 32 км², болота – 1300 км²), Псла в Козельщинському й Кременчуцьких районах (25 та 190) та Ворскли (15 і 260) (табл.2.3). В області налічується 124 озера з площею водного дзеркала понад 0,1 тис. км² (загальною площею 476 тис. га і загальним об'ємом води 76 млн. м³).

Таблиця 2.3

Оцінка гідрологічний рекреаційних ресурсів районів Полтавської області

Район	Площа району тис. км ²	Площа актуальних смуг і рекреаційних акваторій, км ²	Частка від площі адмініндиниці, %	Оцінка гідрографічних ресурсів, бали
Великобагачанський	1,0	168	16,8	4
Гадяцький	1,6	315	19,6	4
Глобинський	2,5	250	10	2
Гребінківський	0,5	100	20	4
Диканський	1,1	139	12,6	3
Зіньківський	1,4	256	18,2	4
Карлівський	0,9	170	18,8	4
Кобеляцький	1,8	169	9,3	2
Козельщинський	0,9	85	9,4	2
Котелевський	1,5	138	9,2	2
Кременчуцький	1,3	149	11,4	3
Лохвицький	1,3	322	24,7	5
Лубенський	1,4	361	25,7	5
Машівський	0,8	204	25,5	5
Миргородський	1,5	281	18,7	4
Новосанжарський	1,3	261	20,0	4
Оржицький	1	200	20	4
Пирятинський	0,9	153	15,3	4
Полтавський	1,2	209	17,4	4
Решетилівський	1	182	18,2	4
Семенівський	1,3	185	14,2	4
Хорольський	1	262	26,2	5
Чорнухинський	0,7	125	17,9	4
Чутівський	0,8	123	15,3	4
Шишацький	0,8	139	17,4	4

Складено автором за матеріалами:[77; 94]

У заплавах річок гніздяться безліч водоплавних птахів, деякі з них занесені до Червоної книг України [69, с. 37]

Враховуючи вищезазначене, найбільшу оцінку гідрографічних ресурсів, частка яких від площі адмініндиниці становить 24,7-25,7%, отримали 4 райони (Хорольський, Машівський, Лубенський, Лохвицький) (табл. 2.3). Зазначимо, що ці області забезпечили собі лідируюче положення за рахунок «річкової складової». 15 районів оцінено в 4 бали, 6 районів були оцінені у 2-3 бали.

Оцінка рослинних ресурсів

Флора області нараховує біля 2 тисяч видів різних систематичних груп рослин. Серед видів місцевої флори біля 1500 видів рослин з відділу покритонасінних, 3 види голонасінних, 16 видів папоротеподібних, 9 видів хвощів, 3 види плаунів, а також по 160 видів мохів і лишайників. Понад 300 видів вищих рослин на Полтавщині мають обмежений ареал або зменшуються чисельно внаслідок зміни умов навколишнього середовища чи безпосереднього знищення їх місцезростань.

Таблиця 2.4

Оцінка рослинних рекреаційних ресурсів районів Полтавської області

Район	Площа лісів, км ²	Оцінка бали	Залісеність території %	Оцінка бали	Сума балів	Інтегральна оцінка рослинних ресурсів, бали
Великобагачанський	27	2	2,7	2	4	2
Гадяцький	37	2	2,3	2	4	2
Глобинський	43	3	1,7	2	5	3
Гребінківський	26	2	5,2	2	4	2
Диканський	121	4	11	3	7	4
Зіньківський	45	3	8,6	2	5	3
Карлівський	36	2	4	2	4	2
Кобеляцький	63	4	3,5	2	6	3
Козельщинський	22	2	2,4	2	4	2
Котелевський	44	3	2,9	2	5	3
Кременчуцький	45	3	3,4	2	5	3
Лохвицький	43	3	3,1	2	5	3
Лубенський	40	3	2,8	2	5	3
Машівський	21	2	2,6	2	4	2
Миргородський	35	2	2,3	2	4	2
Новосанжарський	54	3	4,2	2	5	3
Оржицький	20	2	2	2	4	2
Пирятинський	28	2	3,1	2	4	2
Полтавський	62	4	5,2	2	4	2
Решетилівський	50	3	5	2	5	3
Семенівський	30	2	2,3	2	4	2
Хорольський	42	3	4,2	2	5	3
Чорнухинський	25	2	3,6	2	4	2
Чутівський	38	2	4,8	2	4	2
Шишацький	33	2	4,1	2	4	2

Складено автором за матеріалами:[65; 77; 85]

Вісім видів рослин, що трапляються на території області, занесені до Світового Червоного списку, сім – до Червоного Європейського списку, 66 видів – до "Червоної книги" України; біля 170 видів взяті під охорону за рішенням Полтавської обласної ради (або є регіонально рідкісними і потребують охорони). До "Зеленої книги" України належать 19 типових і рідкісних рослинних угруповань. Найефективніший шлях збереження рідкісних рослин та угруповань з їх участю – створення об'єктів природно-заповідного фонду на територіях їх зростання [72, с.16-18].

Таблиця 2.5

Інтегральна оцінка природного блоку

Район	Оцінка ресурсів, бали				Сума балів природного блоку, бали	Інтегральна оцінка природного блоку, бали
	Орографічні рекреаційні ресурси	Кліматичні рекреаційні ресурси	Гідрологічні рекреаційні ресурси	Рослинні рекреаційні ресурси		
Великобагачанський	1	4	4	2	11	3
Гадяцький	1	3	4	2	10	3
Глобинський	1	4	2	3	10	3
Гребінківський	1	3	4	2	10	3
Диканський	2	4	3	4	13	3
Зінківський	2	3	4	3	12	3
Карлівський	1	4	4	2	11	3
Кобеляцький	2	5	2	3	12	3
Козельщинський	1	4	2	2	9	2
Котелевський	1	3	2	3	9	2
Кременчуцький	2	5	3	3	13	3
Лохвицький	1	3	5	3	12	3
Лубенський	1	4	5	3	13	3
Машівський	2	4	5	2	13	3
Миргородський	1	3	4	2	10	3
Новосанжарський	2	4	4	3	13	3
Оржицький	2	4	4	2	12	3
Пирятинський	1	2	4	2	9	2
Полтавський	2	4	4	2	12	3
Решетилівський	1	3	4	3	13	3
Семенівський	2	3	4	2	11	3
Хорольський	1	3	5	3	12	3
Чорнухинський	1	3	4	2	10	3
Чутівський	1	3	4	2	10	3
Шишацький	2	3	4	2	11	3

Складено автором за даними: табл. 2.1; 2.2; 2.3; 2.4

Основними природними рослинними угрупованнями на території Полтавщини є ліси луки і болота, степи, а також водна рослинність (275,8), що складає 8,7% загальної території області. Сучасний рослинний покрив області значно відрізняється від природного і є наслідком інтенсивної господарської діяльності: ліси на значних площах були вирубані, степи майже повсюди розорані. Домінуючими стали угруповання агрокультурної рослинності та польових бур'янів, рудеральної рослинності, штучних деревних насаджень [83].

Інтегральна оцінка лісових РТР (табл. 2.4) показує, що найбільш вигідне (4 бали) положення за цим показником у Диканського району, інші райони області наділені приблизно однаковою кількістю рослинних РТР, і відповідають оцінці 2-3 бали.

Інтегральна оцінка природного блоку. Інтегруючий бал природного блоку районів Полтавської області визначався як сума складових балів оцінки орографічних, рослинних, гідрографічних, кліматичних ресурсів. При визначенні балу природного блоку застосовувалась градація; 1 інтегруючий бал – 6-8 складових бали; 2 бали – 8-10; 3 бали – 10-13; 4 бали – 13-15; 5 балів – 15-18 (табл. 2.16).

Аналіз інтегральної оцінки природного блоку (табл. 2.5) свідчить про те, що Полтавська область є однорідною у природно рекреаційному забезпеченні ресурсами, що дозволяє планування та реалізацію туристичної діяльності однаково вигідно по всій території Полтавської області. Найнижчу оцінку (2 бал) отримали Пирятинський, Котелевський, Козельщенський райони.

Оцінка природно антропогенних рекреаційних ресурсів

На сьогодні природно-заповідний фонд області налічує 353 території та об'єкти загальною площею 119494 га, що складає 4,16 % від загальної площі області. Всього об'єктів загальнодержавного значення – 25, з них 19 заказників (8 ландшафтних, 1 ботанічний, 1 загально зоологічний, 2 орнітологічних, 7 гідрологічних), 1 дендрологічний парк ("Устимівський"), 1 ботанічна пам'ятка природи ("Парасоцький ліс"), 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Об'єкти місцевого значення мають таку структуру: 3 регіональних

ландшафтних парки (далі РЛП) ("Нижньоворсклянський", "Диканський" та "Кременчуцькі плавні"), 148 заказників (45 ландшафтних, 3 лісових, 38 ботанічних, 7 загально зоологічних, 2 ентомологічних, 2 орнітологічних, 51 гідрологічний), 116 пам'яток природи (8 комплексних, 96 ботанічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 47 заповідних урочищ, 14 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва (рис.2.1) [69, с.55].

До історико-культурної спадщини області відносяться 14 територій та об'єктів природно-заповідного фонду площею близько 300 га, в тому числі парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні пам'ятки природи та регіональний ландшафтний парк "Диканський" [80].

Таблиця 2.6

Оцінка природно антропогенних рекреаційних ресурсів
районів Полтавської області

Район	Площа природоохоронних територій, тис. га	Оцінка природно-антропогенного блоку, бали
Великобагачанський	0,896	1
Гадяцький	5,706	4
Глобинський	1,135	1
Гребінківський	1,381	1
Диканський	1,376	1
Зінківський	1,387	1
Карлівський	1,989	2
Кобеляцький	2,677	2
Козельщанський	3,024	3
Котелевський	1,858	2
Кременчуцький	26,873	5
Лохвицький	4,442	4
Лубенський	2,466	2
Машівський	1,339	2
Миргородський	1,357	2
Новосанжарський	5,213	4
Оржицький	3,790	3
Пирятинський	4,235	3
Полтавський	1,625	2
Решетилівський	1,014	2
Семенівський	3,253	3
Хорольський	1,601	2
Чорнухинський	2,015	2
Чутівський	3,043	3
Шишацький	0,862	1

Складено автором за матеріалами: [89, 91, 93]

За своїми природними ресурсами Полтавщина належить до областей, які мають виключно сприятливі умови для організації санітарно-курортного лікування і масового відпочинку. Основу курортних ресурсів складають мінеральні води, виявлені в Миргородському, Великобагачанському, Новосанжарському, Кременчуцькому, Хорольському та інших районах. В області діють санаторії-профілакторії, бази відпочинку. В містах, на територіях держлісгоспів організовано місця відпочинку туристів [88].

Архітектурно-історичні ресурси

Архітектурна спадщина Полтавщини представлена пам'ятками різноманітних стилевих напрямків, серед них є й такі, що відносяться до розряду унікальних. У більшості – це споруди культового та громадського призначення, які збудовані переважно на межі XVIII ст. – XIX ст. [50, с.85].

Значне місце в переліку пам'яток займає ансамбль Мгарського Спасо-Преображенського монастиря поблизу м. Лубен (XVIII ст.), Хрестовоздвиженський монастир в м. Полтаві (XVIII ст. – XIX ст.). (табл. 2.7) Серед пам'яток архітектури українського бароко, яке вважається видатним явищем в історії культури і мистецтва українського народу, – Преображенська церква в с. Великі Сорочинці Миргородського району та Троїцька церква в Диканьці (1780 р.). Багата Полтавська земля і пам'ятками архітектури епохи класицизму. Громадські та культові споруди цього стилю будувалися в багатьох дворянських садибах міст і сіл губернії. До теперішнього часу дійшли прекрасні пам'ятки цього архітектурного стилю: Миколаївська церква (1794 р.), дзвіниця (1810 р.) та тріумфальна арка (1820 р.) в садибі Кочубеїв, що у Диканьці, садибний будинок та інші споруди у маєтку Муравйових-Апостолів у селі Хомутець Миргородського району, будівлі у садибі Закревського в селі Березова Рудка Пирятинського району. До пам'яток архітектури зрілого класицизму також відносяться церкви: Троїцька (м. Котельва, 1812 р.), Успенська (с. Веприк Гадяцького району, 1821 р.), Благовіщенська (с. Федорівка Карлівського району, 1828 р.) Всіхсвятська (м. Гадяч, 1836 р.) [73, с. 23-25]. Принципи архітектури класицизму реалізовані в забудові мм.

Кременчука, Полтави та інших населених пунктів. Видатним зразком вітчизняного містобудування XIX ст. й архітектурного класицизму є ансамбль Круглої площі в Полтаві

Забудова кварталів навколо Круглої площі за єдиним архітектурним стилем створила чудовий ансамбль, який є унікальною сторінкою в історії містобудування початку XIX століття [35, с. 34].

Полтава відома й іншими пам'ятниками епохи класицизму, серед яких – будинок пожежної команди (1808 р.), що на Першотравневому проспекті, колишня Богодільня (1820 р.), а нині один із корпусів обласної лікарні по вул. Шевченка, школа садівництва в минулому (1830 р.), зараз це – міська інфекційна лікарня, інститут шляхетних панночок (1832-1836 рр.) – нині головний корпус Полтавського технічного університету, розташований на Першотравневому проспекті та ряд інших [44, с. 13].

Серед архітектурних споруд особливу групу становлять будови початку XX ст., що несуть на собі відбитки пошуку в архітектурі українського національного стилю. До них належить мурована Покровська церква в селі Плішивець Гадяцького району (1906 р.), що повторює, в певній мірі, вираз знаменитого запорізького дерев'яного дев'яти банного Троїцького собору в м. Новомосковську Дніпропетровської області. Видатною спорудою архітектури українського модерну є будинок Полтавського губернського земства, спорудженого у 1902 – 1908 рр. (будівля сучасного Полтавського краєзнавчого музею), та собор в ім'я Різдва Богородиці в смт Козельщині [48, с. 60].

За результатами таблиці 2.7 Полтавський та Диканський райони отримали найвищу кількість балів (5), оцінені у 4 бали були 6 районів області. Це Хоролький, Семенівський, Решетилівський, Пирятинський, Оржицький та Миргородський райони. Решта адміністративно-територіальних одиниць Полтавської області були оцінені у 2-3 бали, і лише Зінківський район отримав найменшу кількість балів (1).

Таблиця 2.7

Оцінка історико-архітектурних рекреаційних ресурсів
районів Полтавської області

Район	Кількість найвизначніших архітектурно-містобудівних споруд	Оцінка архітектурно-історичного блоку, бали
Великобагачанський	3	2
Гадяцький	4	3
Глобинський	4	3
Гребінківський	2	2
Диканський	9	5
Зінківський	1	1
Карлівський	2	2
Кобеляцький	3	2
Козельщанський	2	2
Котелевський	4	3
Кременчуцький	5	3
Лохвицький	2	2
Лубенський	6	3
Машівський	4	3
Миргородський	7	4
Новосанжарський	2	2
Оржицький	4	4
Пирятинський	5	4
Полтавський	12	5
Решетилівський	4	4
Семенівський	6	4
Хорольський	4	4
Чорнухинський	2	2
Чутівський	2	2
Шишацький	3	2

Складено автором за матеріалами: [48 ;77, додаток Б]

Біосоціальні рекреаційні ресурси

Про значний внесок уродженців Полтавщини у розвиток вітчизняної науки і культури розповідають літературно-меморіальні музеї Г.С. Сковороди у смт. Чорнухи, І.П. Котляревського, Панаса Мирного, В.Г. Короленка у м. Полтава, Олеся Гончара у с. Суха Кобеляцького району, заповідник-музей М.В. Гоголя у с. Гоголеве Шишацького району та літературно-меморіальний музей письменника у славнозвісних Великих Сорочинцях на Миргородщині [41, с. 19]. Найстарішим в області є Полтавський краєзнавчий музей. Понад сто років тому (1891р.) при Полтавській губернській земській управі розпочалась

організація музею, основу якого складала колекція ґрунтів і гербарій, зібраний експедицією відомого вченого-ґрунтознавця В.В. Докучаєва. [48, с. 12].

У Зінківському районі працює Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішні і єдиний в Україні спеціалізований етномистецький науково-дослідний, культурно-освітній і навчально-виховний заклад, який постає всеукраїнським центром дослідження, збереження і популяризації гончарської спадщини України [80]. Далеко за межами України відомо про Полтавський художній музей, у фондах якого зібрано полотна як вітчизняних, так і зарубіжних видатних майстрів пензля. Почав діяти він з 1920 р. як відділ краєзнавчого музею і до 1940 р. носив назву Картинної галереї. Із 1940 р. одержав статус самостійного музею.

На сьогодні він має більш як дев'ять тисяч творів мистецтва. Основою музейного зібрання стали твори видатного художника-передвижника М.О. Ярошенка, які, згідно із заповітом його дружини, були передані рідному місту. Поповнився музей і за рахунок картин та інших творів мистецтва з колишніх поміщицьких садиб [89].

На Полтавщині протягом віків формувалося своєрідне народне мистецтво в таких його різновидах, як гончарство, художня вишивка, художня обробка дерева, ткацтво і килимарство, декоративний розпис, плетіння з рогози тощо. В області велика кількість музеїв – державних і громадських ("народних"). Загальна чисельність експонатів усіх категорій музеїв становить близько 700 тис [67, с. 134].

Гончарне виробництво на території Полтавщини існувало вже у найдавніші часи. Недосконало обпалені товстостінні уламки керамічних місткостей знаходять археологи під час розкопок. З керамікою більш пізніх часів, зокрема періоду Київської Русі, знайомлять колекції краєзнавчих музеїв Полтави, Лохвиці, Кременчука, Лубен. Сьогодні музей-заповідник українського гончарства в Опішні є найбільшим в Україні [70, с. 64].

Центром килимарства на Полтавщині зараз є Решетилівська фабрика художніх виробів. Особливих успіхів решетилівський килимовий промисел

досяг в останні роки. Килимарство полтавського краю не обмежується досягненнями лише решетилівського осередку. На Полтавщині є багато майстрів та художників, які працюють індивідуально. Полтавська народна художня різьба по дереву – чудове надбання багатьох поколінь талановитих майстрів і одне з найцікавіших досягнень в українському народному мистецтві. Витвори різьбярського мистецтва вражають нас гармонією пропорцій, красою орнаменту, доцільністю кожної речі, різноманітністю різьбярської техніки, глибиною думки [67, с. 145].

Таблиця 2.8

Оцінка біосоціальних рекреаційних ресурсів районів Полтавської області

Район	Кількість найвизначніших біосоціальних ресурсів	Оцінка біосоціального блоку, бали
Великобагачанський	2	2
Гадяцький	4	3
Глобинський	6	4
Гребінківський	6	4
Диканський	14	5
Зінківський	8	4
Карлівський	4	3
Кобеляцький	9	4
Козельщинський	5	3
Котелевський	3	2
Кременчуцький	6	4
Лохвицький	7	4
Лубенський	8	4
Машівський	4	3
Миргородський	7	4
Новосанжарський	6	4
Оржицький	5	3
Пирятинський	5	3
Полтавський	16	5
Решетилівський	5	3
Семенівський	4	3
Хорольський	7	4
Чорнухинський	6	4
Чутівський	4	3
Шишацький	3	2

Складено автором за матеріалами: [80; 89; додаток Б

На Полтавщині щороку відбуваються Міжнародний фольклорний фестиваль «Калинове літо на Дніпрі» у м. Комсомольську, Всеукраїнський рок-

фестиваль «Мазепа- Фест» у м. Полтаві та Всеукраїнський фестиваль-конкурс сучасного українського романсу «Осіннє рандеву» у м. Миргороді.

Утвердилися і користуються популярністю у населення культурно-мистецькі заходи, які вже стали традиційними, в містах, райцентрах та селах області. Це – мистецькі свята: кобзарського мистецтва «Взяв би я бандуру» та козацької Покрови «І весільна, і козацька Покрівонька Багачанська» (сmt Велика Багачка), «Роде наш, красний» та огляд-конкурс родинних та сімейних ансамблів (сmt Шишаки), «Пісні Бузкового гаю» (сmt Диканька), «Свято веселої мудрості» та огляд-конкурс читців-гумористів (с. Веселий Поділ Семенівського району), «Решетилівська весна» та виставка творів декоративно-ужиткового мистецтва (сmt Решетилівка), «Осіннє золото» (с. Березова Рудка Пирятинського району), Свято народної творчості на Національному Сорочинському ярмарку у селі Великі Сорочинці Миргородського району, «Різдвяна феєрія» за участю вертепів, колядних гуртів (м. Полтава), «Воскресни, писанко!» та багато інших [80].

За даними таблиці 2.8 біосоціальні РТР Полтавського та Диканського районів було оцінено максимально (5 балів), найменшу кількість балів (2 бали) отримали біосоціальні РТР Котелевського, Великобагачанського та Шишацького районів. Зазначимо, що для «наповнення» таблиці 2.8 було використано ряд енциклопедичних, довідкових, історичних, історико-географічних, краєзнавчих та інших джерел, дані яких було узагальнено. Це в певній мірі пояснює нечисленність видатних постатей того чи іншого району області.

Події історико-культурні рекреаційні ресурси

Особливе місце належить пам'яткам, які відображають боротьбу українського козацтва за національне визволення і незалежність. Серед них виділяється відкритий у Полтаві у вересні 1995 р. – року відзначення 225-річчя від дня І.П. Котляревського – пам'ятник "Козацької слави" [94]. Хресто-воздвиженський монастир, побудований козаком Мартином Пушкарем на честь перемоги над поляками, та на місцину над Ворсклюю, де, як свідчать легенди, в

свій час жила і творила легендарна Маруся Чурай. Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви». Це один з перших стаціонарних музеїв Полтавщини, відкритий у 1909 році до 200-річчя перемоги військ Петра I над армією шведського короля Карла XII [89]. Державний музей – заповідник М.В. Гоголя. Площа заповідника – понад 30 га [80].

Таблиця 2.9

Оцінка подієвих історико-культурних ресурсів районів Полтавської області

Район	Кількість найвизначніших подієвих ресурсів	Оцінка подієвого блоку, бали
Великобагачанський	0	0
Гадяцький	1	1
Глобинський	0	0
Гребінківський	2	2
Диканський	4	3
Зінківський	2	2
Карлівський	1	1
Кобеляцький	3	2
Козельщанський	2	2
Котелевський	3	2
Кременчуцький	4	3
Лохвицький	2	2
Лубенський	5	3
Машівський	2	2
Миргородський	4	3
Новосанжарський	1	1
Оржицький	0	0
Пирятинський	4	3
Полтавський	7	4
Решетилівський	0	0
Семенівський	1	1
Хорольський	1	1
Чорнухинський	3	2
Чутівський	0	0
Шишацький	2	2

Складено автором за матеріалами: [68; 80; 89]

У багатьох населених пунктах області споруджено пам'ятники та пам'ятні знаки жертвам Голодомору. За роки незалежності України пам'ятні знаки жертвам Голодомору та політичних репресій встановлено також у с. Градизьку Глобинського району, селищах Козельщина та Решетилівка. Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр. присвячено 2 254 пам'ятки. Це – братські та поодинокі

могили радянських воїнів, партизанів, підпільників, пам'ятні знаки загиблим воїнам-односельцям, пам'ятники радянським воєначальникам [68 с. 70].

За даними таблиці 2.9, найбільшу кількість балів та оцінку «4» отримав лише Полтавський район, оцінку «3» бали отримали 5 районів, це такі, як: Пирятинський, Миргородський, Лубенський, Кременчуцький та Диканський райони. Решта районів були оцінені у 3-2 бали. І лише Чутівський, Решетилівський, Оржицький та Глобинський отримали 0 балів, така як на їх території не було виявлено жодного визначного подієвого історико-культурного ресурсу.

Інфраструктурні рекреаційні ресурси районів Полтавської області

На сьогодні Кількість туристичних фірм в області налічує 155. За даними Державної податкової адміністрації у Полтавській області до державного бюджету підприємствами області, що надають послуги з організації подорожувань за 2010 рік сплачено 645,9 тисяч гривень, до місцевого бюджету – 320,0 тисяч гривень (по податках, які контролюються податковими органами) це становить близько 0,5% економіки області.

Протягом 2010 року в мережу закладів розміщення включено близько 70 об'єктів. З них сертифіковані та присвоєна категорійність 30 об'єктам. Але робота з перевірки засобів розміщення проводяться систематично, ведеться робота щодо сертифікації готельних послуг [89].

Відповідно до умов двосторонньої Угоди про співпрацю органів місцевого самоврядування міст Полтави та Харкова щодо підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу здійснюється відповідна робота щодо приведення номерного фонду готелів міста до вимог УЄФА. В місті Полтаві передбачено реконструкцію готелів «Алмаз», «Галерея», «Г.О.Л.Д.» «Україна», «Палаццо», ведеться будівництво готелів «Гоголь», «Полтавський гостинний двір», «Алея Гранд». У місті Миргороді здійснено реконструкцію туристичного готелю «Україна», розпочато будівництво 4 нових санаторіїв. На початку 2010 року в

Хорольському районі на трасі Київ – Харків введено в дію чотиризірковий готельно-ресторанний комплекс «Каспій». На даний час в області чотири чотиризіркових готелів – «Каспій», «Палаццо», «Галерея» м. Полтава, «Онтаріо» м. Кременчук [80].

Таблиця 2.10

Оцінка інфраструктурних рекреаційних ресурсів районів Полтавської області

Район	Загальна, кількість готелів, закладів оздоровлення та відпочинку	Оцінка загальної кількості готелів, закладів оздоровлення та відпочинку, бали
Великобагачанський	4	2
Гадяцький	2	1
Глобинський	3	2
Гребінківський	4	2
Диканський	6	3
Зіньківський	2	1
Карлівський	3	2
Кобеляцький	4	2
Козельщинський	4	2
Котелевський	2	1
Кременчуцький	18	5
Лохвицький	2	1
Лубенський	5	3
Машівський	3	2
Миргородський	8	4
Новосанжарський	4	2
Оржицький	3	2
Пирятинський	2	1
Полтавський	17	5
Решетилівський	2	1
Семенівський	1	1
Хорольський	4	2
Чорнухинський	4	2
Чутівський	3	2
Шишацький	2	2

Складено автором за матеріалами: [89; 91]

До 2012 року планується реконструювати полтавський аеропорт, здійснити випуск довідників, карт-путівників про туристичні можливості районів, розробку виробів декоративно-ужиткового мистецтва, сувенірної продукції «Полтавщина вітає гостей Євро-2012» тощо [94].

В області створена мережа туристичних інформаційних центрів, основною функцією яких є надання оперативної інформації про наявні туристичні, екскурсійні та курортно-рекреаційні послуги, інформації про заклади розміщення, харчування, поширення рекламно-інформаційної продукції. На даний час центри діють у Полтавському краєзнавчому музеї, управлінні культури Полтавського міськвиконкому, Диканській, Миргородській, Великобагачанській райдержадміністраціях [91].

Таблиця 2.11

Комплексна оцінка ресурсно-рекреаційного потенціалу
районів Полтавської області

Район	Оцінка блоку, бали						Сумо складових балів ресурсно-рекреаційного рейтингу	Загальний бал ресурсно-рекреаційного потенціалу
	природного	природно-антропогенного	архітектурно-історичного	біосоціального	подієвого	інфраструктурного		
Великобагачанський	3	1	2	2		2	10	2
Гадяцький	3	4	3	3	1	1	15	3
Глобинський	3	1	3	4		2	12	2
Гребінківський	3	1	2	4	2	2	14	2
Диканський	3	1	5	5	3	3	20	3
Зіньківський	3	1	1	4	2	1	12	2
Карлівський	3	2	2	3	1	2	13	2
Кобеляцький	3	2	2	4	2	2	15	3
Козельщинський	2	3	2	3	2	2	14	2
Котелевський	2	2	3	2	2	1	10	2
Кременчуцький	3	5	3	4	3	5	23	4
Лохвицький	3	4	2	4	2	1	16	3
Лубенський	3	2	3	4	3	3	18	3
Машівський	3	2	3	3	2	2	15	3
Миргородський	3	2	4	4	3	4	20	3
Новосанжарський	3	4	2	4	1	2	16	3
Оржицький	3	3	4	3		2	15	3
Пирятинський	2	3	4	3	3	1	16	3
Полтавський	3	2	5	5	4	5	24	4
Решетилівський	3	2	4	3		1	13	2
Семенівський	3	3	4	3	1	1	15	3
Хорольський	3	2	4	4	1	2	16	3
Чорнухинський	3	2	2	4	2	2	15	3
Чутівський	3	3	2	3		2	13	2
Шишацький	3	1	2	2	2	2	12	2

Складена автором за даними таблиць: 2.7; 2.8; 2.9; 2.10

Підсумовуючи викладені вище методики дослідження і оцінки рекреаційно-туристських ресурсів Полтавської області, визначення ресурсно-рекреаційного потенціалу її районів, нагадаємо, що найвищим проявом ресурсно-рекреаційної сутності Полтавської області, її візитівкою, туристсько-ресурсним та етнокультурним «знаком якості» є архітектурно-історичні та природні «чудеса».

2.2. Соціально-економічні передумови розвитку

Становлення та розвиток туризму в регіоні має більш соціальний ефект, ніж будь – який інший вид діяльності, пов’язаний з наданням послуг. Туризм спрямований на задоволення таких важливих потреб людини як відпочинок та оздоровлення. Так, споживаючи туристичні послуги, людина покращує в першу чергу свої фізичний і психічний стани [58, с.29].

Крім того, у рамках такого загального позитивного ефекту на розвиток суспільства, який створює туристичний продукт, розвиток інфраструктури туризму сприяє зміцненню економіки держави за рахунок створення нових робочих місць і розвитку супутніх галузей економіки.

Для оцінювання соціально-економічних передумов розвитку туризму в регіоні, ми обрали деякі показники соціально економічного розвитку регіону та показники рівня розвитку соціальної інфраструктури. Такі як:

- середньорічна чисельність населення;
- структура зайнятості населення;
- середньомісячна заробітна плата;
- житлово-комунальний фонд;
- рівень освіти;
- транспортна доступність;
- середні ціни на основні види товарів;
- обсяг реалізованих платних послуг населенню [4, с. 94].

1. За кількістю населення Полтавщина займає 11 місце серед областей України. Загальна чисельність наявного населення області, за даними

Всеукраїнського перепису населення станом на 1 квітня 2010 року складала 1 млн. 497 тис. людина. Чисельність міського населення склала 856,8 тис., або 58,7%, сільського – 673,3 тис., або 41,3%. Полтавська область є помірно заселеною [65, с. 48]. Густота населення дорівнює 56,29 осіб на кв.км. На її території нараховується близько 900 тис. чоловік трудових ресурсів, основна частина яких зайнята у галузях матеріального виробництва. Віковий склад населення, зафіксований Всеукраїнським переписом населення, характеризувався такими даними: зменшення частки дітей в загальній чисельності населення одночасно з істотним збільшенням частки осіб старше за працездатний вік, значно ускладнює сучасну демографічну ситуацію в області і зумовлює старіння населення [78].

Таблиця 2.12

Природний рух населення за січень-лютий 2009-2010 рр.

	Всього осіб		Січень– листопад 2010р. у % до січня– листопада 2009р.	На 10001 осіб	
	січень– листопад 2010 р.	січень– листопад 2009 р.		січень– листопад 2010 р.	січень– листопад 2009 р.
Кількість народжених	2351	2409	97,6	8,4	8,6
Кількість померлих	3830	3847	99,6	13,7	13,7
У т.ч. віком до 1 року	22	20	110,0	2	2
Скорочення населення	1479	1438	102,9	5,3	5,1
Кількість шлюбів	3122	2773	112,6	11,2	9,9
Кількість розлучень	1341	1318	101,7	4,8	4,7

Джерело: [87]

2. На території Полтавської області, як і в цілому в Україні на сьогодні гостро стоїть проблема раціонального використання робочої сили, її правильний розподіл між галузями господарства і окремими районами, ліквідація безробіття тощо [75, с. 12].

Кількість економічно активного населення Полтавщини в 2010 році складала 792,2 тис. осіб (48,3% від загальної чисельності населення), з яких 350,7 тисяч – жінки та 394,2 тисяч – чоловіки. (табл.2.1) Більша частина економічно активного населення (61,2%) проживає у міських поселеннях.

Щодо зайнятості населення, то у 2006 році в господарстві Полтавської області було зайнято 692,7 тис. осіб (44,5% від загальної чисельності населення), у тому числі у сільському, лісовому господарстві та мисливстві 76,4 тис. осіб (15,2%), промисловості 140,1 тис. осіб (27,9%), будівництві 25,0 тис. осіб (5,0%), транспорті і зв'язку 36,2 тис. осіб (7,2%). В той же час слід зазначити, що середньорічна кількість найманих працівників у Полтавській області з 1999 року (824 тис. осіб) постійно зменшується (2009 рік – 414 тис. осіб). Серед районів області найменша середньорічна кількість найманих працівників спостерігається в Чорнухинському (2 тис. осіб), Кобеляцькому (4 тис. осіб), Котелевському (4 тис. осіб), Машівському (4 тис. осіб) та Чутівському (4 тис. осіб)

На рівень працересурсного потенціалу має вплив статеві-вікова структура населення. Так, є галузі господарства, де переважає чоловіча праця – добувна промисловість, лісове господарство, будівництво [78].

Таблиця 2.13

Чисельність зайнятого населення за 2006-2010 рр.

	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Всього у Полтавській області	744923	744720	73210	712305	709226
На туристичних підприємствах	187 2	1940	2180	2980	3970

Джерело: [87]

3. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника (по підприємствах з кількістю працівників 10 і більше осіб) у I кварталі 2010р. становила 1926 грн., що в 2,18 разів більше прожиткового мінімуму для працездатних осіб (884 грн.), а в I кварталі 2009 році вона становила 1733 грн., що у 2,33 рази більше прожиткового мінімуму для працездатних осіб (675 грн.). Таким чином, номінальна заробітна плата порівняно з відповідним періодом 2009р. збільшилась на 12,5%. Середня заробітна плата Полтавської області складає більше ніж 94 % від середньої по Україні та серед 27 регіонів займає 9 місце.

У структурі доходів населення Полтавської області найбільшу частку у I кварталі 2010 року займала заробітна плата (2784 млн. грн., що на 12,5% більше I кварталу 2009р), далі – соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти (2916 млн. грн., що на 12,2 % більше I кварталу 2009р), прибуток та змішаний дохід (690 млн. грн., що на 17,9% більше I кварталу 2009р). Сума заборгованості із виплати заробітної плати у 2010 р. становить 34945 тис. грн., а у 2009 р. – 23577 тис. грн., тобто заборгованість із виплати заробітної плати у 2010 р. збільшилась на 48,2% порівняно із 2009 р. [78].

Таблиця 2.14

Динаміка середньомісячної заробітної плати в Полтавській області

Реальна заробітна плата, у % до		
відповідного періоду попереднього року		попереднього місяця
2010 по місяцях		
Січень	109,9	90,4
Лютий	107,7	98,5
Березень	108,8	105,8
Квітень	109,1	98,5
Травень	110,5	106,1
Червень	112,1	109,8
Липень	113,0	100,9
Серпень	113,3	94,0
Вересень	113,5	100,9

Джерело: [87]

Загалом майже дві третини працівників у грудні 2010р. мали заробітну плату нижчу за середній її рівень по області (2557 грн.). Водночас кожний п'ятий працівник отримав заробітну плату, яка перевищувала 3500 грн. Переважна більшість таких працівників була зайнята у видах діяльності з високим рівнем оплати праці, зокрема на підприємствах з виробництва коксу, продуктів нафто перероблення, з добування паливно-енергетичних корисних копалин, з добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних, з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, з виробництва транспортних засобів та устаткування, будівництва, хімічного виробництва, фінансової діяльності [86].

Таблиця 2.15

Структура сукупних витрат домогосподарств

Роки	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Структура сукупних витрат	відсотків							
продукти харчування та безалкогольні напої	63,4	62,3	59,9	58,5	58,7	55,1	55,0	54,2
алкогольні напої, тютюнові вироби	2,1	2,3	2,8	2,8	2,3	2,2	2,0	2,7
непродовольчі товари та послуги	28,6	28,9	30,2	30,9	30,2	33,1	31,8	31,9
одяг і взуття	4,4	4,4	5,4	5,7	4,2	4,7	4,6	4,5
житло, вода, електроенергія, газ	10,6	10,2	10,0	8,0	9,9	11,2	9,4	10,4
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та утримання житла	1,2	1,8	1,9	2,6	2,5	3,0	2,2	1,7
охорона здоров'я	2,8	3,0	2,4	2,5	2,4	2,4	3,4	3,4
транспорт	2,6	2,6	2,5	3,4	2,5	2,7	3,6	3,5
зв'язок	1,1	1,3	1,7	2,0	2,4	2,4	2,2	2,5
відпочинок, культура, подорожі	8,2	8,7	8,8	9,9	11,1	11,7	12,7	12,5
освіта	0,9	0,6	1,2	1,2	0,8	1,0	1,4	1,0
ресторани та готелі	0,9	1,4	1,9	1,9	1,6	2,2	1,6	1,7

Джерело: [87]

4. Житловий фонд області на початок 2010 року становив 37,0 млн. кв. м. загальної площі, 20,1 млн. кв. м (або 54,4%) з якого розташовано у містах та селищах міського типу. (табл. 2.4) На кожного жителя області припадає у середньому 24,6 кв. м загальної площі житлових приміщень, у тому числі в міських поселеннях – 22,0 кв. м, у сільській місцевості – 28, 5 кв.м. В області на початок 2010 року у квартирній черзі на одержання житла перебувало 25,8 тис. сімей, з яких більше половини (61,6%) чекають одержання житла понад 10 років. Протягом 2009 року покращили свої умови проживання 222 сім'ї, з них 76 сімей (34,2%) скористались правом першочергового одержання житла, 23 (10,4%) – правом позачергового одержання житла. Крім того, 92 сім'ї одержали доступне житло на початок 2010 року у черзі на його одержання перебувало 208 сімей [78].

Для реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки тільки у 2010 році Полтавська область має отримала 5,19 млн. грн. для підтримки об'єднань співвласників багатоквартирних будинків [86].

Рис.2.3 Динаміка розвитку житлового фонду в Полтавській області [87]

Рис.2.5 Динаміка розвитку житлового фонду [87]

5. Рівень освіти.

За минулі роки освітня галузь регіону не зазнала втрат, зберегла існуючу мережу. З'явилися освітні заклади нового типу – успішно працюють колективи 5 гімназій, 8 ліцеїв, 48 навчально-виховних комплексів. Орієнтиром діяльності освітян є Регіональна програма розвитку загальної середньої освіти на 1999-2012 роки, значна увага якої приділена розвитку сільської школи. Потенціал 30 державних вищих навчальних закладів нарощено шляхом створення на базі

колишніх інститутів університетів та академій. Зміна статусу посприяла розширенню кількості спеціальностей, за якими ведеться підготовка фахівців (у цілому – за 40 напрямками) [94].

Вищі навчальні заклади. В області діє сім державних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, серед яких три університети (Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г.Короленка, Полтавський державний технічний університет ім. Ю.Кондратюка, Кременчуцький державний політехнічний університет), Українська медична стоматологічна академія [76]. Полтавський державний сільськогосподарський інститут має п'ять факультетів, де навчається близько 4000 студентів.

Таблиця 2.16

Вищі навчальні заклади Полтавської області

	Кількість закладів, одиниць		Кількість студентів у закладах, тис. осіб	
	I-II рівнів акредитації	III-IV рівнів акредитації	I-II рівнів акредитації	III-IV рівнів акредитації
2001/2	24	8	19,4	42,3
2002/3	23	8	19,7	46,1
2003/4	23	8	19,6	49,4
2004/5	20	8	15,2	54,7
2005/6	18	8	14,3	58,8
2006/7	17	8	13,6	63,3
2007/8	16	7	12,2	63,2
2008/9	16	7	11,6	62,1
2009/10	16	7	10,7	57,7
2010/11	16	7	11,2	53,8

Джерело: [87]

У 22 вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації навчаються 16950 студентів. Близько трьох тисяч викладачів готують молодших спеціалістів для різних галузей: медицини, освіти, культури, сільського господарства, харчової та транспортної промисловості, торгівлі. (табл.2.16)

Активно розвиваються міжнародні зв'язки полтавських вузів. Сьогодні тут навчаються студенти з Росії, Латвії, Польщі, Чехії, Болгарії, Угорщини, Австрії, Франції, Німеччини, Данії, Канади, США та Китаю [78].

Таблиця 2.17

Основні показники вищих навчальних закладів в Полтавській області

	Прийнято студентів до закладів за рік, тис. осіб		Випущено фахівців закладами за рік, тис. осіб		Кількість аспірантів на кінець року, осіб	Кількість докторантів на кінець року, осіб
	I-II рівні акредитації	III-IV рівні акредитації	I-II рівні акредитації	III-IV рівні акредитації		
2001	6,8	11,6	5,0	7,5	336	12
2002	6,5	12,0	5,2	7,9	397	10
2003	6,4	12,6	5,3	7,9	429	11
2004	4,9	14,2	4,5	8,4	452	14
2005	4,9	14,3	4,3	10,1	474	12
2006	4,5	14,2	4,1	10,9	492	10
2007	3,9	13,8	3,7	11,4	532	10
2008	3,4	12,6	3,5	12,8	556	15
2009	2,9	9,8	3,5	13,7	587	16
2010	4,1	10,4	3,5	13,5	630	21

Джерело: [87]

Мережа середніх шкіл. В області забезпечується система безперервної освіти. Її початкова ланка – дошкільне виховання. Відповідно до потреб населення в області функціонує 717 дитячих дошкільних закладів, де виховується 40260 дітей. З них 286 (29371 дітей) перебувають у мережі Міністерства освіти і науки України. Решта, 431 – відомчі. Працюють різні типи дошкільних закладів як за формою і змістом, так і за профілем роботи. Зокрема, дитячі садки художньо-естетичного, оздоровчого, гуманітарного спрямування [65, с 102].

В області працює 941 державний навчальний заклад освіти (747 в сільській місцевості), де навчається 217 тис. учнів (89,9 тис. в сільських закладах). В області 168 початкових шкіл, у яких навчається 2,9 тис. учнів. Для здобуття повної загальної середньої освіти функціонує 455 загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів, якими охоплено 186,3 тис. учнів. Для дітей, які потребують соціальної допомоги, в області діє 19 інтернатних закладів. Значна увага приділяється діяльності навчальних закладів нового типу. Нині в області діє 5 гімназій, 5 ліцеїв, колегіум мистецтв, 30 навчально-виховних комплексів. В 111 школах ведеться поглиблене вивчення окремих предметів. З 941

загальноосвітнього навчального закладу в області діє 896 україномовних, 39 двомовних, 6 російських шкіл. Працює 7 приватних закладів (м. Полтава – 3, м. Кременчук – 4). Послугами освітніх округів охоплено 31 тис. учнів, з них 5,1 тис. учнів підвозяться до базових закладів. Зараз їх 88. Третина – округи у складі загальноосвітньої школи і дошкільного навчального закладу (базовими школами в усіх округах є школи I-III ступенів). Функціонують освітні округи, в які входять 6-8 шкіл, до яких підвозяться учні з 11-15 населених пунктів [78].

Таблиця 2.18

Мережа закладів середньої освіти

Рік	Кількість закладів, одиниць	Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах – всього, тис. осіб	Випуск учнів загальноосвітніми навчальними закладами, тис. осіб		Кількість вчителів, тис. осіб
			закінчили школу II ступеня (одержали свідоцтво про базову загальну середню освіту)	закінчили школу III ступеня (одержали атестат про повну загальну середню освіту)	
2002	934	211,7	24,3	16,5	20,0
2003	901	201,7	24,5	17,7	19,5
2004	879	190,3	22,5	18,0	19,1
2005	870	178,5	21,4	17,7	18,8
2006	853	168,3	20,8	16,3	18,5
2007	834	158,3	18,8	15,5	18,0
2008	820	148,1	18,0	14,9	17,8
2009	801	142,7	11,0	13,0	17,6
2010	786	134,6	18,4	12,0	17,2

Джерело:[87]

Професійно-технічна освіта. В 40 профтехучилищах області підготовка кадрів ведеться по 122 професіях для всіх галузей народного господарства, в тім числі: для машинобудівної ведуть підготовку 8 профтехучилищ, для будівництва – 8, сільського господарства – 17, залізничного транспорту – 1, для автомобільного транспорту – 17 сільських та 6 міських профтехучилищ, сфери обслуговування і побуту – 7 училищ. Серед них є заклади нового типу – вище професійне училище №7 м. Кременчука, Міжрегіональний центр професійної підготовки звільнених у запас військовослужбовців (Хорол), художнє професійно-технічне училище №28 (сmt. Решетилівка) [78].

Таблиця 2.19

Показники мережі професійно-технічної освіти

	Кількість закладів на кінець року, одиниць	Кількість учнів, тис. осіб	Прийнято учнів, тис. осіб	Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників, тис. осіб
2001	41	17,8	11,6	10,9
2002	41	17,2	11,2	10,6
2003	41	17,1	11,0	9,6
2004	45	18,0	11,9	9,9
2005	45	18,0	11,6	10,4
2006	44	17,0	11,2	10,9
2007	44	15,9	11,0	11,0
2008	44	15,1	10,0	10,0
2009	43	14,7	9,0	8,5
2010	43	14,8	10,0	9,0

Джерело: [87]

Транспортне забезпечення.

На території Полтавщини функціонують всі (за винятком морського) види транспорту – залізничний, автомобільний, річковий, трубопровідний, повітряний. Здійснюючи вантажні і пасажирські перевезення, окремі види транспорту взаємодіють між собою, формуючи транспортну систему. Провідне місце у перевезенні вантажів в області належить трубопровідному і залізничному транспорту, в перевезенні пасажирів автомобільному, електричному і залізничному транспорту (табл. 2.20) [93].

Залізничний транспорт. Експлуатаційна протяжність залізниць на території області залишається стабільною протягом останніх років і становить 853,4 км. Густота залізниць в розрахунку на 100 кв.км – 2,96 км (Україна – 308 км). Залізниці обслуговуються тепловозною та електричною тягою.

Згідно з державною програмою електрифікації залізниць проводяться роботи щодо електрифікації головних залізничних ліній. Закінчені роботи на дільниці Гребінка – Полтава – Київ – Вакуленці – Харків загальною протяжністю 347,5 км, у 2008 році введено в експлуатацію електрифіковану станцію Полтава-Південна. У планах Укрзалізниці – електрифікація наступної ділянки на 119 км у напрямку Кременчука. Запуск нової станції Полтава-Кременчук дозволить найкоротшим шляхом перевозити вантажі з Росії, Казахстану, країн

Середньо Азії до портів Чорного моря. Полтава обрана місцем будівництва найбільшого в Україні термінала для швидкісних поїздів Pendolino, які будуть обслуговувати гостей і учасників футбольного Євро-2012 [78].

Територію області перетинає чотири залізничних магістралі Лозова – Полтава – Ромодан – Гребінка; Харків-Полтава-Кременчук; Бахмач – Ромодан – Кременчук з відгалуженнями Лохвиця – Гадяч; Бахмач-Пирятин – Гребінка з відгалуженням Прилуки – Ніжин.

Залізнична мережа по території області розміщена рівномірно. Максимальна віддаленість населених пунктів від залізниці не перевищує 50 км. У територіальній структурі залізничної мережі організуючими елементами є залізничні вузли.

Найбільші в області залізничні вузли – Полтавський, Кременчуцький. Значну функціональну роль в роботі залізничного транспорту області відіграють залізничні станції Лубни, Гребінка, Ромодан, Миргород, Полтава – Київська. Річний обсяг пасажирських перевезень на залізниці становить близько 16,6 млн. чоловік, вантажних перевезень – 21,9 млн. т. [93].

Дорожнє господарство, автомобільний транспорт. Загальна протяжність доріг області становить 1857,4 км, на яких розташована 662 мостова споруда загальною довжиною 23,1 км.

Мережа доріг загального користування налічує 8875,5 км доріг та 571 мостові споруди довжиною 20,0 км і знаходиться в підпорядкуванні Служби автомобільних доріг у Полтавській області Державної служби автомобільних доріг України.

Мережа доріг державного значення складає 890,9 км. Дороги місцевого значення загального користування – 7984,6 км, із них: територіальних – 611,6 км; обласних – 4401,5 км; районних – 2971,5 км.

В межах сільських населених пунктів розташовані 2345,6 км доріг загального користування. За протяжністю доріг місцевого значення область займає в Україні 4-те місце. Щільність доріг складає 0,310 км/км², що вище середнього в Україні (0,209 км/км²) [65, с. 98].

Автотранспортом загального користування в області охоплені 15 міст, у тому числі 5 обласного підпорядкування, 20 селищ та 1619 сільських населених пунктів. Автобуси перевізників всіх форм власності виконують рейси на 833 маршрутах, у тому числі на 302 приміських, внутрішньорайонних, 333 міжміських, внутрішньо обласних та 198 міжобласних маршрутах. У 2010 році автотранспортними підприємствами області всіх форм власності перевезено більше 4,2 млн. тонн вантажів, пасажирів – близько 134 млн. осіб [87].

Річковий транспорт. Судноплавні річки області – Дніпро, Сула, Ворскла створюють необхідні умови для розвитку річкового транспорту. Транспортні шляхи проходять по Дніпру, Сулі – від гирла до пристані Тарасівка, по Ворсклі – від гирла до м.Кобеляки. Річковий транспорт області перевозить переважно народногосподарські вантажі. Основна маса вантажів перевозиться по Дніпру [93].

Таблиця 2.20

Відправлення (перевезення) пасажирів за видами транспорту
загального користування

	Залізничний	Річковий	Автомобільний (автобуси)	Тролейбусний
2000	15144,0	...1	84919,0	97337,3
2001	17320,1	...1	89016,2	75119,9
2002	16748,0	...1	97243,8	61950,5
2003	16809,1	—	97574,0	38707,6
2004	16003,0	...1	118917,1	37958,6
2005	15545,1	...1	119938,0	48552,9
2006	15460,3	—	134077,2	41504,5
2007	16740,2	—	142494,6	49662,1
2008	15523,0	—	134013,0	49045,2
2009	15266,2	—	92669,9	35316,2

Джерело: [87]

7. Середні ціни на основні види товарів

За січень–квітень 2010р. ціни на продукти харчування та безалкогольні напої зросли на 2,0%, в тому числі на безалкогольні напої – на 3,4%, продукти харчування – на 1,9%. Серед продуктів харчування на 12,2–1,4% подорожчали фрукти, овочі, включаючи картоплю, масло, молоко, сир і м'який сир (творог),

хліб і хлібопродукти, риба та рибопродукти. Проте на 10,9–0,4% дешевшими стали цукор, яйця, м'ясо та м'ясопродукти, олія.

Алкогільні напої, тютюнові вироби подорожчали на 3,1%, а саме: алкогольні напої – на 3,1%, тютюнові вироби – на 2,9%.

На 5,5% відбулось підвищення цін у сфері охорони здоров'я, що стало наслідком подорожчання послуг лікарень на 22,5%, амбулаторних послуг – на 4,8%, медичних товарів та обладнання – на 3,8% [додаток В].

У сфері ресторанів та готелів ціни підвищились на 2,6%, через підвищення вартості послуг, пов'язаних з короткотерміновим проживанням, на 7,6% та подорожчання харчування поза домом на 1,5%.

По транспорту ціни підвищились на 1,6%, загальним чином, внаслідок подорожчання інших послуг з обслуговування особистого транспорту на 17,7% та послуг пасажирського залізничного транспорту – на 10,7%.

На 0,7% зросли ціни у сфері відпочинку і культури (а саме: на послуги спорту і відпочинку на 10,5%, газети, книги та канцелярські товари – на 5,2%, туристсько-екскурсійні послуги – на 4,0%, квитки у кіно, театри, на концерти – на 3,8%), на 0,4% – освіти (а саме: на послуги середньої освіти – на 1,6%, дошкільної та початкової освіти і курси – на 0,6%).

Водночас на 3,7% став дешевшим зв'язок, де знизилась вартість телефонного та телефаксового обладнання на 7,5%, телефонних та телефаксових послуг – на 3,0% [78].

Плата за житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива вцілому знизилась на 0,7%, чому сприяло зменшення на 2,4% оплати за гарячу воду, опалення. Проте зросла плата за власне житло (квартирна плата) на 2,0%, за каналізацію – на 0,8%, утримання та ремонт житла – на 0,7%.

Сезонне подешевшання взуття на 0,9%, викликало зниження цін на одяг і взуття вцілому на 0,1%.

Індекс цін виробників промислової продукції за січень–квітень 2009 р. становив 110,2%. У добувній промисловості продукція подорожчала на 25,3%, у переробній – на 7,7% [87].

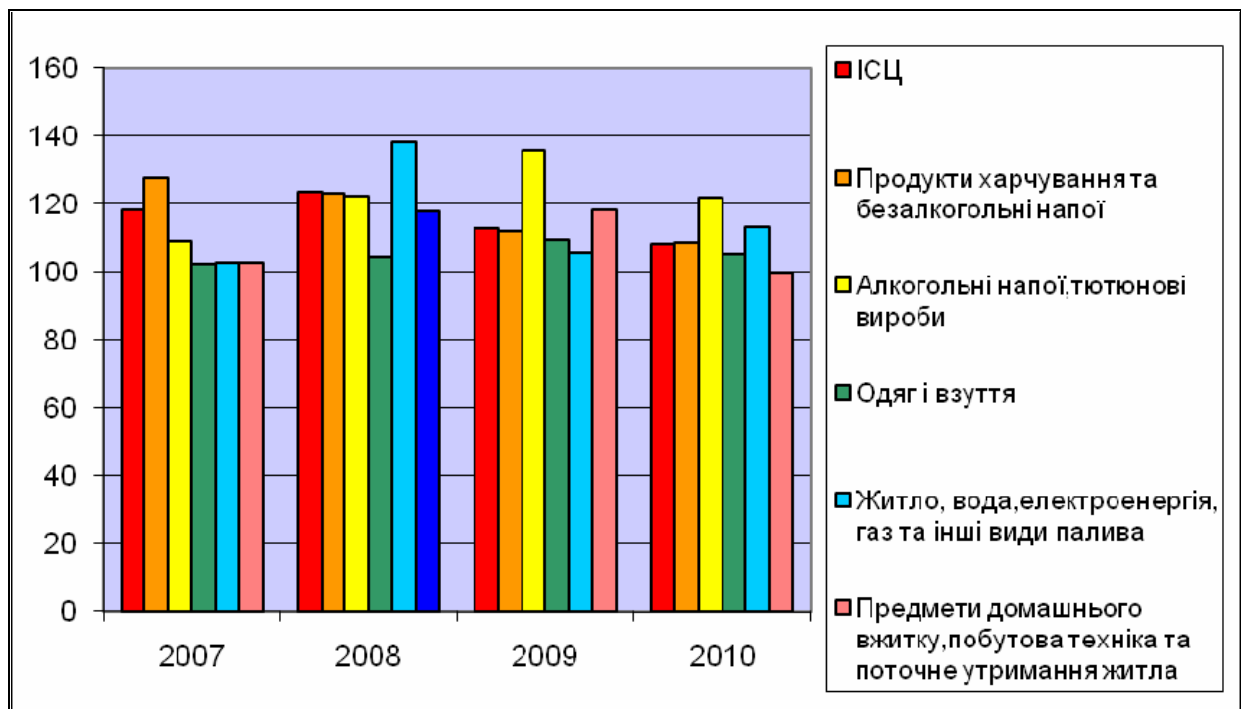

Рис.2.6. Індекс середніх цін у Полтавській області [додаток Г]

Таблиця 2.21

Діяльність підприємств сфери послуг по містах та районах за січень 2011 року

	Обсяг реалізованих послуг (у ринкових цінах), тис.грн				Частка послуг, реалізованих населенню, у загальному обсязі, %	
	за січень	за січень попереднього року	у т.ч. населенню		за січень	за січень попереднього року
			за січень	за січень попереднього року		
Полтавська обл.	222065	4 197270	9 71234	7 625170	32,1	31,7
м. Полтава	122732	3 104408	1 41633	1 35822	4 33	9 34,3
м.Комсомольск	8973	3 5068	2 2518	4 2224	3 28	1 43,9
м. Кременчук	42281	3 41049	2 14314	4 13958	0 33,9	34,0

Джерело:[87]

8. Обсяг реалізованих платних послуг населенню.

У січні 2011р. обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг, становив 222,1 млн.грн., що на 11,9% більше (у порівняних цінах) від рівня відповідного місяця 2010р. У середньому одному мешканцю області за січень 2011р. було реалізовано послуг на 148,7 грн. Значення цього показника було найбільшим у містах Полтаві, Миргороді, Кременчуці, Комсомольську (відповідно 409,5 грн., 311,5 грн., 186,0 грн., 165,0 грн.) та

Полтавському районі (191,3 грн.). У структурі обсягу реалізованих послуг найбільш суттєво порівняно із січнем 2010р. збільшилась питома вага послуг закладів освіти (на 2,7 в.п.), зменшилась – підприємств транспорту та зв'язку (на 7,3 в.п.) [87]. Як і раніше, найбільшу частку в загальному обсязі реалізованих послуг займали послуги підприємств транспорту та зв'язку (45,3%). Частка послуг, реалізованих населенню, збільшилась порівняно із січнем 2009р. на 0,4 в.п. і становила 32,1% від загального обсягу реалізованих послуг (71,2 млн.грн.) [78].

2.3. Рівень розвитку туристської галузі Полтавської області

Обсяг туристичного потоку. У 2009 році Полтавська область привернула увагу 42,7 тисяч туристів та 26,5 тисяч екскурсантів. Область відвідали 0,7 тисяч іноземних громадян, що на 46,5% менше, ніж у 2008 році. Серед іноземних туристів переважали громадяни (піддані) Швеції, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки, Білорусі, Польщі та Канади. Кількість громадян Полтавщини, які виїжджали за кордон у 2009 році, зменшилась у порівнянні з 2008 роком на 22,3% і становила 13,2 тисяч осіб.

Рис. 2.7. Динаміка обсягу обслугованих туристів суб'єктами туристичної діяльності [87]

За січень-червень 2010 року послугами туристичних організацій області скористалися 16,7 тисяч туристів. З них для 12,3 тисяч осіб (73,8% загальної

чисельності туристів) основною метою подорожей були дозвілля та відпочинок, для 2,1 тисяч осіб (12,4%) – спортивно-оздоровчий туризм, 1,9 тисяч осіб (11,5%) подорожували у службових та бізнесових цілях. Невід’ємною складовою подорожей та туризму є екскурсії. Протягом січня-червня 2010 року їх здійснили 13,1 тисяч осіб, більшість з яких (69,4%) – діти та молодь [78].

Рис. 2.8. Динаміка обсягу обслугованих іноземних туристів [87]

Рис. 2.9. Динаміка обсягу туристів громадян України, що виїжджали за кордон [87]

Матеріально-технічна база. Рівень сфери послуг є одним із вагомих показників розвитку краю. На території Полтавської області налічується понад 80 закладів розміщення, які надають готельні послуги, серед них 43 готелі, 2 мотелі, 13 санаторіїв, 4 кемпінги, туристичні бази, будинки відпочинку, заклади зеленого туризму та інші. Проте на сьогодні лише 23 заклади розміщення області мають сертифікат відповідності, виданий ДП.

В області функціонують 13 курортно-санаторних закладів. Курортні заклади області зосереджені у м. Миргород, смт Нові Санжари, м. Зіньків та смт Велика Багачка. Лікуються хронічні гастрити, коліти, панкреатити, цукровий діабет, стенокардія, гіпертонія, остеохондроз, поліартрит, радикуліт, хронічні хвороби чоловічої та жіночої статевих сфер, безпліддя та інше [86].

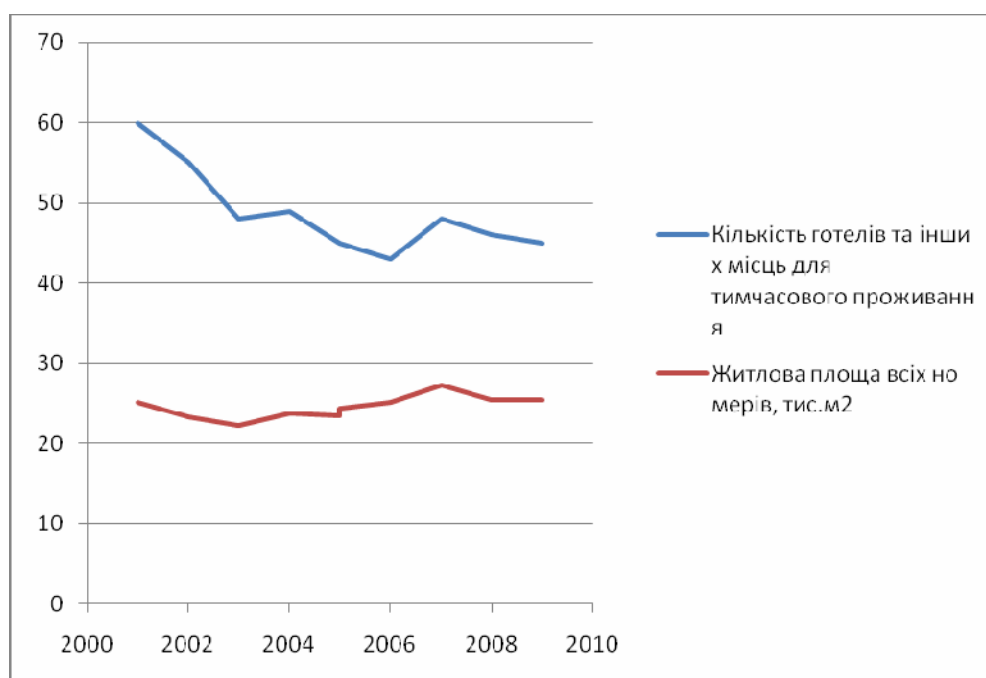

Рис. 2.9. Динаміка кількості готелів та обсягу номерного фонду за 200-2010 рр. [87]

Кількість туристичних фірм в області зросла до 155. За даними Державної податкової адміністрації у Полтавській області до державного бюджету підприємствами області, що надають послуги з організації подорожувань за 2008 рік сплачено 645,9 тисяч гривень, до місцевого бюджету – 320,0 тисяч

гривень (по податках, які контролюються податковими органами) це становить близько 0,5% економіки області [78].

Табл. 2.22

Рис. 2. 10. Динаміка розвитку сфери розміщення у Полтавській області [87]

Табл. 2.23

Кількість закладів відпочинку в області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Бази та інші заклади відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.
2001	15	4,4	11	1,0
2002	15	4,5	12	1,2
2003	15	4,4	12	1,2
2004	15	4,2	12	1,2
2005	14	3,9	10	0,7
2006	14	3,9	10	0,7
2007	14	3,9	10	0,7
2008	13	3,7	10	0,7
2009	13	3,7	8	0,6
2010	13	3,7	7	0,5

Джерело: [87]

Як бачимо на рис. 2.10 кількість приїжджих туристів, обслугованих у закладах розміщення Полтавської області втратила свої обсяги, це може бути пов'язаним з низьким рівнем забезпеченості туристичної індустрії області належним рекламним матеріалом та не досить привабливим іміджем серед внутрішніх та іноземних туристів.

Таблиця 2.23

Забезпеченість області закладами перебування туристів у 2010 році

Заклади перебування туристів	Усього	на 1000 жителів
Кількість готелів та інших місць перебування	80	0,05
Кількість номерів	2448	1,63
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	115900	77,4
Кількість ліжок в Санаторіях та пансіонатах	400	0,26
Кількість місць у базах відпочинку	500	0,33
Кількість місць у дитячих оздоровчих таборах	6400	4,27

Складено автором за матеріалами: [87]

За 2010 рік туристичними організаціями Полтавської області було обслуговано 65,002 тис. туристів, що на 9,157 тис. більше, ніж у 2009 році, в тому числі: іноземних туристів – 1045 (у 2009 році – 995); туристів, які виїздили за кордон – 2497 (у 2009 році – 1110); понад 61,46 тис осіб були охоплені внутрішнім туризмом (у 2009 році – 53,7 тис.)

Серед тих, кому надані туристичні послуги, діти і підлітки складають 10032 осіб (у 2009 році – 14373), з загальної кількості спортивно-оздоровчим туризмом охоплено 2704 осіб (у 2009 році – 2408). Кількість туристів, яким було надано екскурсійні послуги, складають 41651 осіб (у 2009 році – 44233), з загальної кількості діти і підлітки складають 35926 осіб (у 2009 році – 36954). Зросли обсяги загальної кількості обслугованих у 2009 році туристів порівняно із 2009 роком, перш за все, за рахунок показників внутрішнього, іноземного та зарубіжного туризму. Іноземних туристів обслуговано в 1,1 рази більше, у 2,24 рази збільшилась кількість виїжджаючих за кордон, збільшився в 1,14 рази обсяг вітчизняного (внутрішнього туризму). Разом з тим, екскурсійних послуг надано менше на 7% [86].

Обсяг реалізації туристичних послуг підприємств області за 2010 рік збільшився на 45% і склав 14632,971 тис. гр. (у 2009 році – 10063,98 тис. гр.), а платежі до бюджету області становили 1426,608 тис. гр. (у 2009 році -1375,86 тис. гр.), що на 3,6% більше, ніж у 2009 році [89].

Найголовнішим стримуючим фактором розвитку туризму в області та залучення інвестицій є недостатній розвиток житлово-комунального господар-

ства в районних центрах та селищах області. Відсутність каналізаційних мереж та очисних споруд, а також газифікації дещо стримують інвесторів від вкладання капіталу в галузі, зокрема й туристичну, на Полтавщині. Тому ці питання залишаються найактуальнішими для вирішення на місцях [76, с. 34].

Намітилися й чіткі тенденції до сталого зростання обсягу інвестицій у туристичну галузь області. Зокрема за 2008-2009 роки залучено близько 18 млн. грн., за 2009-2010 роки – 36 млн. грн. [87].

Підводячи підсумок сучасного стану розвитку туристської індустрії в Полтавській області, можна зробити наступні підсумки:

Полтавська область займає центральну частину Лівобережної України. Північні райони області розташовані в лісостеповій, південні – у степовій зоні. Площа області становить 28,8 тис. кв.км. (4,8% території країни). На Полтавщині налічується 169 територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Полтавська область – привабливий туристично-рекреаційний регіон, має сприятливу для розвитку туризму розгалужену транспортну мережу.

Становлення туризму в області, як високорентабельної галузі економіки, важливого засобу культурного і духовного розвитку громадян набуває дедалі більшого значення для підвищення якості їх життя, утворення додаткових робочих місць, збільшення валютних надходжень області, підвищення її авторитету в Україні. Розвиток туризму в області істотно впливає на такі сектори економіки, як будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку і має за мету забезпечити в нових умовах ринкової економіки.

Сучасний стан туризму не відповідає потенційним можливостям області, яка має все необхідне для розвитку: природні умови, історійко-культурні, матеріальні, людські ресурси. Туризм може й повинен стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості, поліпшення роботи по охороні пам'яток історії, підвищення культурного рівня населення.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ПО РАЙОНАХ ОБЛАСТІ

3.1. Полтавський економічний макрорайон

Загальна характеристика економічного макрорайону.

До складу Полтавського економічного макрорайону входять райони: Котелевський, Полтавський, Диканський, Чутівський, Карлівський, Новосанжарський, Машівський, Решетилівський, Шишацький, Великобагачанський.

Полтавський економічний мікрорайон розташований на північному сході області та має загальну площу 6890 кв.км. Межує з: Кобеляцьким, Козельщинським, Глобинським, Хорольським, Миргородським, Зіньківським.

Рекреаційний паспорт Полтавського економічного макрорайону

1. Район лежить у межах Придніпровської низовини. Поверхня – хвиляста рівнина, розчленована рачками – Ворсклою, Коломаком і Свинківкою, які належать до басейну Дніпра. На території району відкрито ряд родовищ, у яких видобувають нафту, газ, газоконденсат (Семенцівське, Мачухівське, Абазівське, Макарцівське, Сх. Полтавське). Переважає рослинність лучних степів

2. Клімат помірно континентальний з помірно холодною зимою і помірно теплим літом. Середня пересічна температура січня від $-5,5$ до $-7,6^{\circ}$, липня від $+20$ до $+21,7^{\circ}$. Опадів 201,8 мм. на рік. Період з температурою понад $+10^{\circ}$ в середньому від 157 до 172 днів. Клімат мікрорайону в середньому є помірно-комфортним та достатньо сприятливим для рекреаційно-туристської діяльності.

3. У районі знаходиться 107 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, 7 заказників загальнодержавного значення.

4. Найвизначніші: Вільхівщинський заказник державного значення, Куликівський парк, регіональний ландшафтний парк "Диканський", на території якого знаходиться сім пам'яток природи, у тому числі загальнодержавного значення – урочище "Парасоцький ліс", відомі в окрузі природоохоронні об'єкти "Кочубеївські дуби", "Бузковий гай", "Ялиновий гай", "Пивоварські ставки"

5. Серед найвизначніших архітектурно-містобудівних споруд переважає м. Полтава: ансамбль Круглої площі, 1805-1811 рр., Будинок Полтавського губерньського земства споруджено у 1903-1908 роках, Хрестовоздвиженський монастир, заснований у 1650 році, Миколаївська церква 1794 р. Троїцька церква 1780 р.

6. Найперспективнішими видами туризму в районі є: спортивний (лижний, водний, пішохідний), культурно-пізнавальний (екскурсійний, подієвий, етнічний), зелений, паломницький; Хвилястий рельєф району дозволяє і надалі розвивати лижні види спорту, а необхідні заходи з покращення та матеріально-технічної бази (якості покриття трас, прокату спорядження, підйомників) є пріоритетними заходами щодо покращення туристичного потенціалу та перспектив розвитку туризму у даному макрорайоні; Кількість та специфіка річок, що протікають у районі, безумовно свідчать про можливості розвитку водних туристичних маршрутів та різноманітних водних видів спорту. Це насамперед сплави на байдарках, плотах, катамаранах, каякінг, спортивна рибалка, можливість організації спортивних змагань.

7. Значна кількість природоохоронних територій, в тому числі і державного значення надає можливості в організації різноманітних видів відпочинку. Це насамперед: рекреаційний, пішохідний спортивний, екологічний туризм, пікніки у спеціально відведених місцях, наукові тури в орнітологічні, гідрологічні та біологічні заказники, фотополювання. Але тут гостро постає проблема раціонального та екологічного природокористування, вирішення цих питань можливо як на законодавчому, державному рівні, так і на місцевому, особистому рівні (підвищення культури відпочинку).

8. Перспективним є також культурно-пізнавальний туризм, адже в районі зосереджена найбільша кількість пам'яток історії та архітектури. Майже в кожному населеному пункті проводяться сезонні свята урожаю, масові гуляння з приводу свят Свята Трійця, Івана купала, Масляна та ін.

Таблиця 3.1

**Кількість об'єктів туристичних відвідувань
Полтавського економічного макрорайону**

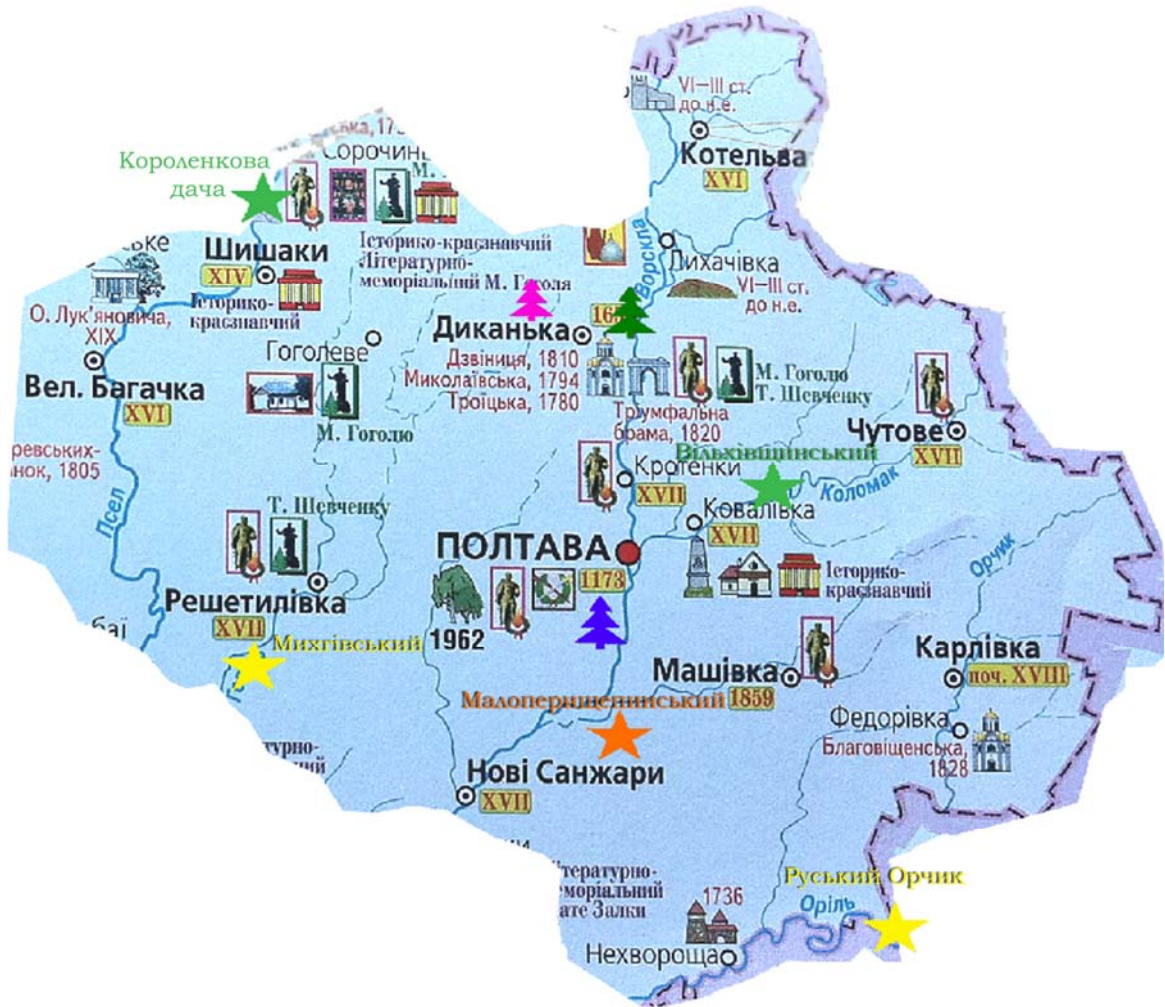
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Об'єкти туристичного призначення	Кількість										разом
Райони		Великобагачанський	Диканський	Карлівський	Котелевський	Новосанжарський	Машівський	Полтавський	Решетилівський	Чутівський	Шишацький	
Об'єкти екологічного туризму	Присадибний парк		1	1				16			2	20
	Болото		9	6		8		13	4	1	3	56
	Сосновий бор	12	2	3	2	3		2			1	17
	Озеро	4	3	2	4	3		5	3	2	2	26
	Ставок	2	4	2	2	5	13	14	8	3	3	58
	Лісовий масив біля річки	4	2	1	1	3		6	2	1	1	18
	Урочище	1	3	3		13	12	24	11	6	9	82
	Заповідник	1	1	1		2	1	1	1		1	9
	Запруды, дамби, шлюзи	1	2	1	1	3	4	7		1		19
Об'єкти спортивного і пригродницького туризму	Гірськолижна траса		4									4
	Лижна база		2									2
	Пішохідний маршрут	2	4	5	2			8				21
	Парусний маршрут											0
	Кінний маршрут	1	2	1	1			3	1		1	10
	- легкоатлетичний стадіон		1	1		1	1	2				6
	- критий спортивний зал		2	2		1		5	1			11
	- плавальний басейн							2				2
Об'єкти полювання і рибного лову	- стрілецький тир	1		1				3				5
	Мисливське господарство		1	1	1			1				4
	Будинок мисливця	3	3	3	3							12
	Будинок рибака	2		3								5
	Рибопитомник		1		2		1	2	1			7
Об'єкти екскурсійного туризму	Мисливська база	2	1	2	2	1	1	3	1		1	14
	Музеї	3	3	3	4	1	3	8	4		3	35
	- виставковий салон		1					2	1			4
	- будинок ремесел	1	2					3	2			8
	- майстерня народного умільця	3	2	2				8	3		1	19
	- визначні пам'ятки		3	1	1		1	6	1		3	16
	- монастирі			2	1			3			1	7
	- фермерські подвір'я	2	4	4	1				2		2	15
об'єкти лікувально-оздоровчого туризму	Санаторій	1		1	3	1		3	1		1	11
	Профілакторій			1		1		8				10
	База відпочинку	4	2		3			6	2	1	2	20
об'єкти паломницького туризму	Монастир або подвір'я			2	1			3			1	7
	- чоловічий											
	- жіночий											
	Церква, община віруючих	3	3	4	2	5	7	7	2	2		35
	Святі місця і джерела						1				2	3

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
об'єкти бізнес- туризму	Ярмарок в історичних торгових селах Виставка продукції і сувенірів, що випускаються регіоном Семінари художників, народних умільців Фестивалі, конкурси Свята міста, урожаю тощо		1						2			3
				4	1	1		2	3	2		13
				2	1			5	2			10
			2	1	2			6	2	2		15
		2	3	3	2			4	3	2		
об'єкти ремесел і народних промислів, виробництва сувенірів	- Іконопис - Ювелірні вироби - Ручне ткацтво - Вишивка - Розпис тканин - Плетіння з лози і бересту - Художня обробка дерева - Різьблення по дереву - Ковальська справа - Жерстяна справа - Гончарна справа - Бондарювання		1		1		1	3				6
								6				6
			1		2			4	5			12
		2				3		6	6	2		19
				2				5	4			11
		3	1	2			2	7		2		17
		1	1			3		5				10
		2	1		2			13		1		19
								12				12
					1			14				15
		2			2			15				19
								3		1		4
								9				9
об'єкти розміщення	Готель База відпочинку Садиба зеленого туризму Оздоровчий табір	4 2 6	4 2 12 3	1 1 4 2	3 6 2	3 2 8 4		12 4 26 6	1 2 9 1	1 1 4 1	1 2 4 1	30 16 79 19
об'єкти харчування	Ресторан Їдальня Кафе Бар Придорожній трактир	2 7 4 2 1	4 6 5 2	2 8 5 2 2	2 5 6 4 1	3 5 4 1 2	1 5 6 2 2	14 26 58 24 5	 4 3 2 1	 	 8 4 1 1	30 74 95 38 17
об'єкти розваги	Театр Кіно Нічний клуб Будинок культури Танцзал Казино Парк культури	 1 8 2 3	 2 13 2 2	 3 19 4 3	 2 2 3 3 3 8	 3 3 6 3 2 8	 2 2 7 9 2 2	 4 4 12 9 2 9	 4 3 3 2	 3 4 	 12 6 	2 16 4 93 41 2 29
об'єкти транспортної інфраструк- тури	Автовокзал і автобаза Ж/д вокзал Річковий порт Аеропорт Індивідуальні власники автотранспорту, зайняті у сфері обслуговування	2 1 7	1 6	2 1 4	1 4	3 2 11	3 2 3	4 3 50	1 3 3	1 	1 1 18	16 10 102
Об'єкти соціальної інфраструк- тури	Лікарня Поліклініка Пологовий будинок Дитяча лікарня ФАП	3 1 30	3 2 1 2 17	1 2 5	2 3 2 1 9	7 39	1 4	5 4 3 3 27	2 14	3 11		27 9 6 7 166

Складено автором за матеріалами: [72; 73; 78; 89; додаток Б]

Полтавський економічний макрорайон

Природоохоронні території та об'єкти історико-культурної спадщини.

Рис. 3.1. Картосхема природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів Полтавського економічного макрорайону

За кількістю зелених садиб, Полтавський економічний макрорайон займає перше місце серед інших макрорайонів області. Зелений туризм лише набирає обертів у розвитку і потребує капітальних вкладень та підтримки з боку держави. На території району знаходиться значна кількість об'єктів паломництва, організація не внутрішніх й міжнародних паломницьких турів, покращенням транспортної інфраструктури та об'єктів розміщення туристів відкриває насправді широкі перспективи у розвитку туристичної галузі даного макрорайону.

Сезонний (літній) туристський цикл.

Діють наступні туристичні маршрути: «Дзвони собору» присвячений 75-м роковинам Голодомору 1932-1933; «Історичне Поле Полтавської битви»; «Гоголем оспівана земля»; «Решетилівські дивотвори»; «Храми Полтави», «Літературна Полтава».

3.2. Кременчуцький економічний макрорайон

До складу Кременчуцького економічного мікрорайону входять наступні райони області: Кременчуцький, Козельщинський, Глобинський, Семенівський, Кобеляцький. Розташований у південній частині області, в зоні лісостепу та лучних степів, в межах Придніпровської низовини. Загальна площа економічного мікрорайону складає 7693 кв. км. Межує з Оржицьким, Хорольським, Решетилівським, Великобагачанським та Новосанжарським районами.

Рельєф являє собою хвилясту рівнину. Через район протікають річки Дніпро та Псьол, Ворскла, Годтва, також річки Хорол, Кагамлик, Крива Руда та Омельник та ін., які в багатьох місцях перетворились на болота або пересохли. Тут знаходяться унікальні геологічні утворення: виходи мігматитів, котрим налічується близько 3-х млрд. років (с. Кам'яні Потоки, с. Келеберда), блакитна глина (с. Максимівка).

1. Переважає рослинність лучних степів. Характерні риси має й лісова рослинність терас річок у степовій частині. Флора степових соснових лісів складається з лісових, піщано-степових, а у зниженнях – лучних видів.

2. Клімат району помірно континентальний, з нестійким зволоженням, холодною зимою і жарким, а іноді сухим літом. Тривалість періоду з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$ – 157-172 днів. Помірно-комфортний клімат.

3. Площа природоохоронного фонду мікрорайону складає 7,7 тис Га, на території району знаходяться 6 заказників та 1 пам'ятка природи загальнодержавного значення.

4. Найвизначніші з них: Регіональний ландшафтний парк, унікальне, що збереглося у первозданному вигляді, русло Дніпра-Славутича «Кременчуцькі плавні», ландшафтний заказник загальнодержавного значення – «Білецьківські плавні», Нижньопільський ландшафтний заказник, гора Пивиха, Устимівський дендрологічний парк, національний природний парк «Нижньосулинський»

5. Найвизначніші історико-культурні об'єкти макрорайону: Будинок для спостереження за рухом по Дніпру (мур.) 1809 р., Музей А. Макаренка є і в Кременчуці, Троїцька церква 1809, Різдвяно-Богородицьким собором початку ХХ ст. Світлиця Р.Кириченко (ЗОНІ с.Землянки, церква, садиба, цвинтар, де похована Р.Кириченко), Музей турбаївського повстання, музей мануальної терапії М. А.Кас'яна, Державний музей ім. Мате Залки.

6. Найперспективнішими видами туризму в Кременчуцькому економічному макрорайоні є такі види туризму: культурно пізнавальний, що зумовлений наявністю у районі визначних пам'яток історії та архітектури, науковий та діловий туризм, особливо у таких промислових містах, як Комсомольськ та Кременчук. Перспективи розвитку рекреаційного туризму у макрорайоні мають чітко виражені особливості: привабливі та придатні для літнього відпочинку рекреаційні ресурси, та низький рівень матеріально-технічної бази оздоровчих таборів та баз відпочинку. Природоохоронні території, в тому числі загальнодержавного значення, що містять унікальні природні об'єкти, при належному використанні можуть стати місцями

паломництва багатьох любителів дикої природи та надзвичайних природних пейзажів.

7. Особливе місце серед перспективних видів туризму Кременчуцького економічного макрорайону займає спортивний туризм. Акваторії природоохоронні території, унікальні географічні ландшафти, все це безумовно багата ресурсна база для організації таких видів спортивного відпочинку, як сплави на байдарках, катамаранах, плотах, веслування, гребля, спортивна рибалка, яхтинг, круїзи по Дніпру, спостереження за рідкісними видами тварин та птахів, пішохідні, вело, спелео походи, водні лижі, пляжний футбол, волейбол та ін.

8. Покращенню стану розвитку туристичної галузі у Кременчуцькому економічному макрорайоні могли б сприяти увага держави та органів місцевого самоврядування до проблем галузі: стан, в якому знаходяться більшість туристичних об'єктів, їх транспортна та інформаційна доступність, розвиток співробітництва із зарубіжними країнами та міжнародними організаціями, участь у міжнародних програмах розвитку туризму, розробка та укладання міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорів у галузі туризму та визначення механізму їх реалізації, підвищення рівня рекламно-інформаційної діяльності, залучення громадських та благодійних організацій до участі у налагодженні рекламно-інформаційної діяльності для поширення інформації про туристичні можливості Полтавщини, сприяння розширенню міжнародного співробітництва галузі.

Сезонний (літній) туристський цикл.

Відносно ресурсозбалансована

Діють туристичні маршрути: «Недоторканий світ»; «Історико-культурна спадщина монастирів Полтавщини»; «Шляхами відходу гетьмана Мазепи», «Дорогами Кобзаря»; «Літературна Полтавщина»; Храми Полтавщини; «Подорож Енея»

Таблиця 3.2

Кількість об'єктів туристичних відвідувань
Кременчуцького економічного макрорайону

1	2	3	4	5	6	7	8
	Об'єкти туристичного призначення	Кількість					Разом
Райони		Кременчуцький	Козельщанський	Снєнівський	Глобинський	Кобеляцький	
Об'єкти екологічного туризму	Присадибний парк	4	2			1	7
	Болото	8	6				14
	Сосновий бор	4					4
	Озеро	4	6	2	5		17
	Ставок	8	4	3	2		17
	Лісовий масив біля річки	9	2	1	3		15
	Урочище	7		4	2	6	19
	Заповідник	2				1	3
	Заказники	9	3	2	1	3	19
	Запруды, дамби, шлюзи	7	2		2		11
Об'єкти спортивного і пригродницького туризму	Гірськолижна траса						
	Лижна база						
	Пішохідний маршрут	3	2	1	2	1	9
	Водний маршрут	4			3	2	9
	Кінний маршрут	4				2	6
	- легкоатлетичний стадіон	2		1		1	4
	- критий спортивний зал	12	4	2	1	3	22
	- плавальний басейн	4					4
	- стрілецький тир	3	1				4
Об'єкти полювання і рибного лову	Мисливське господарство	1		1	1		3
	Будинок мисливця	3			1	1	5
	Будинок рибака	3			2	1	6
	Рибопитомник	4			3		7
	Мисливська база	2		2	2	2	8
Об'єкти екскурсійного туризму	Музеї	8	4	5	2	7	26
	- виставковий салон	2				1	3
	- будинок ремесел			1		1	2
	- майстерня народного умільця	2		2			4
	- визначні пам'ятки	3	1		1	1	6
	- монастирі	2	1		1		4
	- фермерські подвір'я		4			4	8
Об'єкти лікувального туризму	Санаторій	3					3
	Профілакторій	2					2
	База відпочинку	7		1	2	1	11
Об'єкти паломницького туризму	Монастир або подвір'я	2	1		1		4
	- чоловічий	1			1		2
	- жіночий	1	1				2
	Церква, община віруючих	8					8
	Святі місця і джерела		4	2	6		12

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Об'єкти бізнес-туризму	Ярмарок в історичних торгових селах					1	1
	Виставка продукції і сувенірів, що випускаються регіоном	3			2		5
	Семінари художників, народних умільців	6					6
	Фестивалі, конкурси	17	2	2	1		22
	Свята міста, урожаю тощо	2	3	3	4	2	14
Об'єкти ремесел і народних промислів, виробництва сувенірів	- Іконопис		4				4
	- Ювелірні вироби						
	- Ручне ткацтво	2					2
	- Вишивка	3				2	5
	- Розпис тканин						
	- Плетіння з лози і бересту	6			12	1	19
	- Художня обробка дерева	7					7
	- Різьблення по дереву	5	2				7
	- Ковальська справа						
	- Жерстяна справа						
	- Гончарна справа	4			4		8
Об'єкти розміщення	- Гончарна справа				2		2
	- Гончарна справа					1	1
	- Бондарювання						
	- Виготовлення іграшок						
Об'єкти харчування	Ресторан	15					15
	Їдальня	22	6	4	12	4	48
	Кафе	30	4	3	8	6	51
	Бар	12	2	4	4	1	33
Об'єкти розваги	Придорожній трактир	8			3	1	12
	Театр	1					1
	Кіно	4			1		5
	Нічний клуб	6					6
	Будинок культури	14	13	21	22	21	91
	Танцзал	8	9	12	18	13	60
	Казино	6					6
	Парк культури	7			2		9
Об'єкти транспортної інфраструктури	Автовокзал і автобаза	2	1	1	3	1	8
	Ж/д вокзал	1	1	1	2	1	6
	Річковий порт	1					
	Аеропорт						
	Індивідуальні власники автотранспорту, зайняті у сфері обслуговування	54	6	4	8	11	83
Об'єкти соціальної інфраструктури	Лікарня	1	1	1	2	1	6
	Поліклініка	2	4	4		1	11
	Пологовий будинок	2					2
	Дитяча лікарня	1					1
	ФАП	18	26	48	13	21	116

Складено автором за матеріалами: [72; 73; 78; 89; додаток Б]

Кременчуцький економічний макрорайон

Природоохоронні території та об'єкти історико-культурної спадщини.

Заказники

★ Ландшафтні

★ Гідрологічні

★ Орнітологічні

★ Парки-пам'ятки
садово-паркового мистецтва

★ Дендропарк

Меморіальний комплекс, пам'ятники на честь
загиблих воїнів у роки Другої Світової війни

Меморіал вічно живим, на місці де у роки Німецько-
фашистської окупації знаходився один з трьох концтаборів,
в яких загинуло близько 100 тис. людей.

Собори, церкви, дзвінниці

Пам'ятники видатним людям

Музеї

Будинки

Місце Турбаївського повстання 1789-1793 рр.
одного з найбільших антифеодальних повстань
на Лівобережній Україні

Рис.3.2. Картосхема природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів
Кременчуцького економічного макрорайону

3.3. Лубенський економічний макрорайон

Лубенський економічний макрорайон знаходиться на північному заході області. До складу макрорайону входять такі райони Полтавської області: Лубенський, Миргородський, Оржицький, Хорольський, Лохвицький, Чорнухинський, Пирятинський, Гребінківський. Загальна площа території складає 7712 кв. км. Лубенський економічний макрорайон межує з Гадяцьким, Зіньківським, Шишацьким, Великобагачанським, Семенівським та Глобинським районами області.

1. Лежить у межах Полтавської рівнини, переважно хвилясто-рівнинний рельєф, велика кількість піщаних кар'єрів. Район багатий на корисні копалини. В межах району виявлені: нафта, газ, буре кам'яне вугілля, торф, кам'яна сіль. Територією мікрорайону протікають річки: Хорол, Удай, Сула.

2. Переважають широколистяні ліси, з чисельними видами: дубі, сосна, ясен, клен, берест.

3. Тривалість періоду з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$ – 157-172 днів. Помірно-комфортний клімат із м'якою зимою і теплим літом. Середньорічні температури: літня $+21^{\circ}\text{C}$, зими -11°C .

4. 1 національний природний парк, 6 заказників загальнодержавного значення, 1 пам'ятка природи загальнодержавного значення.

5. Найвизначніші природно-антропогенні рекреаційні ресурси макрорайону: Пирятинський національний природний парк, Лучківський ландшафтний заказник загальнодержавного значення, Середньосульський гідрологічний заказник загальнодержавного значення, ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Червонобережжя».

6. Найвизначніші пам'ятки історико-культурної спадщини: Успенська церква 1686 р., Спасо-Преображенський Мгарський монастир, Спасо-Преображенська церква 1734 р., Собор Різдва Богородиці 1781р, Садиба декабристів Муравйових-Апостолів, городище Сліпорід, піраміда в селі

Березова Рудка Пирятинського району – усипальниця роду Закревських 1898 р., Лохвицький краєзнавчий музей ім. Г.С.Сковороди.

7. Перспективними видами туризму в Лубенському економічному макрорайоні є культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, науково-діловий, паломницький.

В районі представлені визначними пам'ятками історії та архітектури, в тому числі і державного значення, біосоціальні рекреаційні ресурси району займають значне місце у рейтингу області. Деякі визначні місця Лубенського макрорайону пов'язані з такими відомими іменами, як О.С.Пушкін, М.В. Гоголь, Г.С. Сковорода, Т.Г. Шевченко, Петро Перший. потенціал якого базується значній кількості визначних історико – культурних пам'яток, та місць, пов'язаних з видатними постатями минулого.

Перспективним є культурно-пізнавальний туризм, активно використовуються етнографічні маршрути (Миргород, Пирятин – кераміка, вишивка та ткацтво) з використанням народних промислів та ремесел, їх збереження та відновлення, організація майстер-класів. паломницький, лікувально-оздоровчий, культурно-пізнавальний, спортивний, пішохідний, водний.

Значний потенціал розвитку екотуризму (загальноознайомчі екскурсії з природою даного регіону, де залишились рідкісні та цікаві види фауни, ландшафтні парки, заповідні території). Крім того, в області добре розвинені традиції мисливського та рибальського туризму, відокремлені від заповідних мисливські та рибальські угіддя. Значні перспективи розвитку в області спортивного, екстремального туризму та з активним способом пересування. Є можливості ефективної експлуатації спортивних баз та таборів.

Перспективним є використання кінних господарств (Лубни, с. Дібрівка Миргородського р-ну, с. Яреськи, с. Березова Рудка Пирятинського району,) та кінно – спортивних шкіл, відновлення яких проводиться в області. Створено маршрути з пересуванням по річках на плотах, човнах, кінні експедиції та маршрути (з активним способом пересування: кінний вздовж р. Хорол.

Особливе місце займає лікувально-оздоровчий туризм. Зважаючи на родовища мінеральних вод та їх активне використання у санаторно-курортних закладах. Разом з тим, викликає занепокоєння стан матеріально-технічної бази готельних господарств, рівень яких не відповідає сучасним вимогам, та потребує вдосконалення і розвитку їх інфраструктури за рахунок невеликих приватних готелів на 10 – 20 місць. Більшість таких споруд, побудованих у 70-80 роки, не відповідають міжнародним стандартам.

8. Сезонний (літній) туристський цикл.

9. Відносно ресурсобалансований.

10. В макрорайоні діють такі туристичні маршрути: «Столиці колишніх володарів Вишневецьких; «На мальовничих берегах тихоплинного Хоролу»; «Екскурсія до Мгарського монастиря та Кургану скорботи»; «Лубни тисячолітні»; «Літературні Лубни»; «Дивовижна калюжа».

Таблиця 3.3

**Кількість об'єктів туристичних відвідувань
Лубенського економічного макрорайону**

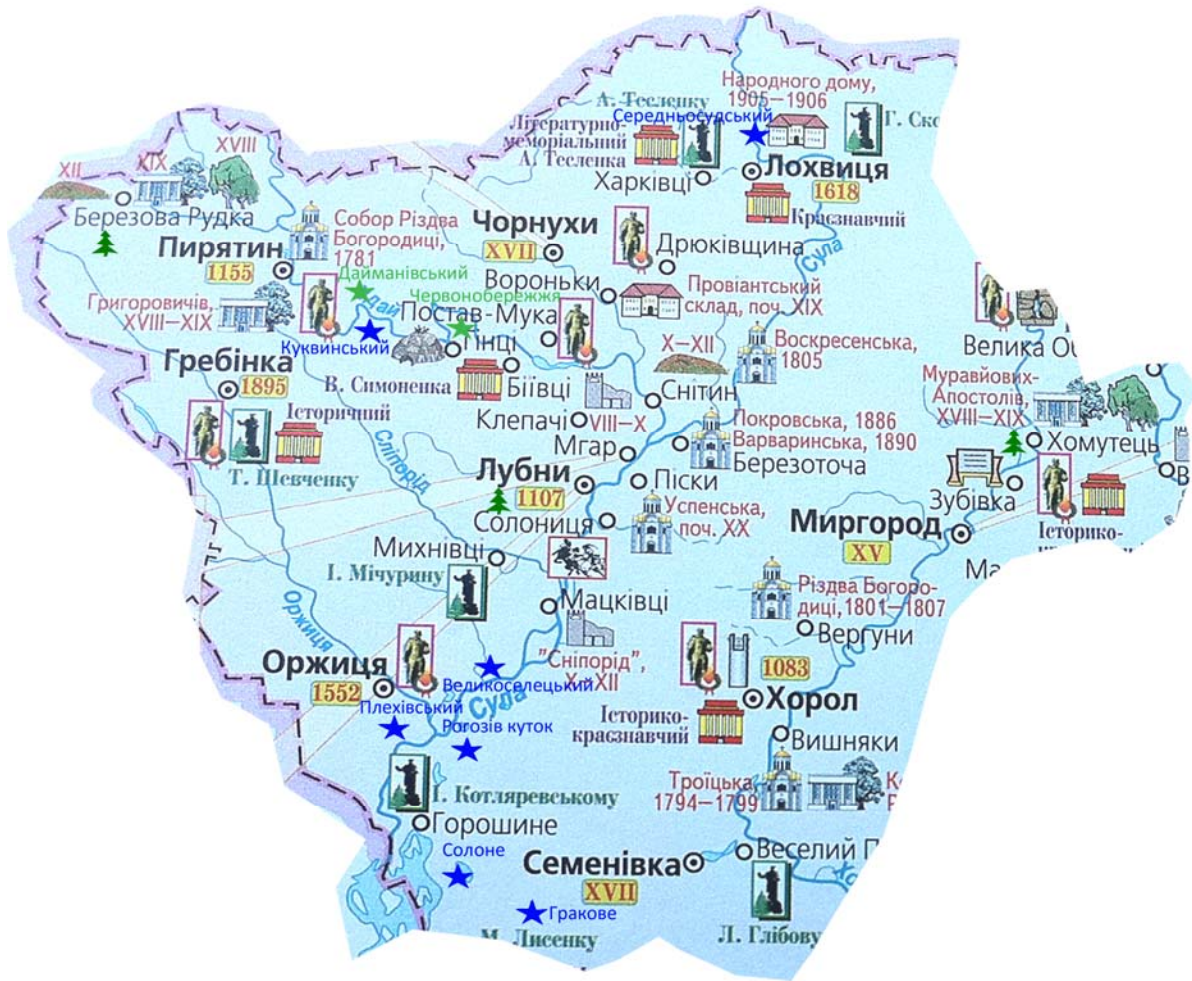
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Об'єкти туристичного призначення	Кількість								Разом
Райони		Лубенський	Миргородський	Оржицький	Хоролський	Лохвицький	Чорнухинський	Пирятинський	Гребінківський	
Об'єкти екологічного туризму	Присадибний парк		3				1	1	1	6
	Болото	2	3	1	4	6	2	5		23
	Сосновий бор		4	1	2	1				8
	Озеро	3	2	3	5	5	3	3		24
	Ставок	8	4	5	7	6		2		32
	Лісовий масив біля річки	4	2	1	4	2	1			14
	Урочище		7	6	7	5		5	2	32
	Заповідник	6								6
	Заказники		4	8	5	3	5	7	2	34
	Запруды, дамби, шлюзи		2		2	4				8
Об'єкти спортивного і пригродницького туризму	Гірськолижна траса									
	Лижна база									
	Пішохідний маршрут						1	3	1	4
	Водний маршрут			1	2	1				4
	Кінний маршрут	3	2							5
	- легкоатлетичний стадіон	4	1			1		1	1	8
	- критий спортивний зал		4	2	1	1		3	1	12
	- плавальний басейн		1						1	2
Об'єкти полювання і рибного лову	- стрілецький тир		2			1		1		4
	Мисливське господарство			1		1			1	3
	Будинок мисливця		2	4	1	2		1	3	13
	Будинок рибака		3	5						8
	Рибопитомник			1						1
Об'єкти екскурсійного туризму	Мисливська база		1	2		2		1	2	8
	музеї	2	3	6	12	9	2	8	11	53
	- виставковий салон	1	1					1		3
	- будинок ремесел	2		1	1			1	1	6
	- майстерня народного умільця	4	2	1						7
	- визначні пам'ятки	2	1	2	1	1		1	1	9
	- монастирі	1		1				1		3
	- фермерські подвір'я	3	2	4				3	2	14
Об'єкти лікувально-оздоровчого туризму	Санаторій	2	5							7
	Профілакторій		2			1		1		4
	База відпочинку	1	3					2	1	7
Об'єкти паломницького туризму	Монастир або подвір'я	1		1				1		3
	- чоловічий	1								1
	- жіночий			1				1		2
	Церква, община віруючих	4	2		2	3		2	1	14
	Святі місця і джерела						4			4

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Об'єкти бізнес-туризму	Ярмарок в історичних торгових селах		1		1			1		3
	Виставка продукції і сувенірів, що випускаються регіоном	1 2	2 3	1 2	1 4			1	1	7 11
	Семінари художників, народних умільців	2	2	2	1	4		2	1	14
	Фестивалі, конкурси	4		4	3	2	2	1	3	19
	Свята міста, урожаю тощо									
Об'єкти ремесел і народних промислів, виробництва сувенірів	- Іконопис									
	- Ювелірні вироби									
	- Ручне ткацтво				1		1			2
	- Вишивка				1				4	5
	- Розпис тканин									
	- Плетіння з лози і бересту		2	1						3
	- Художня обробка дерева	1	1	2		4		1		9
	- Різьблення по дереву	1		1		2				4
	- Ковальська справа				1					1
	- Жерстяна справа									
	- Гончарна справа								3	3
	- Бондарювання					3				3
	- Виготовлення іграшок									
Об'єкти розміщення	Готель	3	6	1	2	1		1	2	16
	База відпочинку	5			3			2	1	11
	Садиба зеленого туризму	10				5				15
	Оздоровчий табір									
Об'єкти харчування	Ресторан	1	4		1					6
	Їдальня		12	2	6	8	12	4		44
	Кафе	11	12	5	10	4	3	8		53
	Бар	5	8	2	3	3	1	5		27
	Придорожній трактир	2	4		2	1	1	7		17
Об'єкти розваги	Театр									
	Кіно	1	2					1		
	Нічний клуб		2							4
	Будинок культури	17	19	13	22	18	11	19	15	2
	Танцзал	20	13	8	14	11	14	15	13	134
	Казино		1							118
	Парк культури	4	3		1		1	1		1 10
Об'єкти транспортної інфраструктури	Автовокзал і автобаза	1	1	1	1	1	1	2	1	9
	Ж/д вокзал	1		1	1	1			1	5
	Річковий порт									
	Аеропорт									
	Індивідуальні власники автотранспорту, зайняті у сфері обслуговування	18	12	8	13	7		9	9	76
Об'єкти соціальної інфраструктури	Лікарня	1	1	1	3	2	2	4	3	17
	Поліклініка		2							2
	Пологовий будинок		1							1
	Дитяча лікарня						1			1
	АП.	58	37	29	38	42	19	22	21	266

Складено автором за матеріалами: [72; 73; 78; 89; додаток Б]

Лубенський економічний макрорайон

Природоохоронні території та об'єкти історико-культурної спадщини.

Заказники

★ Ландшафтні

★ Гідрологічні

★ Парки-пам'ятки
садово-паркового мистецтва

Стоянка епохи палеоліту
(понад 15 тис. років тому)

Меморіальна дошка на місці
будинку, де у 1738-1758,
1763-1792 рр. жив грузинський
поет Д. Гурамішвілі

Меморіальний комплекс, пам'ятники на честь
загиблих воїнів у роки Другої Світової війни

Обеліск на місці концтабору, де в роки німецько-фашиської
окупації було знищено понад 55 тисяч радянських
військовополонених та мирних жителів

Собори, церкви, дзвінниці

Городища стародавніх міст

Курганні могиляники

Пам'ятники видатним людям

Музеї

Садиби

Рис. 3.3. Картосхема природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів
Лубенського економічного макрорайону

3.4. Гадяцький економічний макрорайон

Гадяцький економічний мікрорайон утворюють 2 райони Полтавської області: Гадяцький та Зіньківський. Район розташований у північно-східній частині області та займає загальну площу у 2955 кв.км.

1. Знаходиться у межах Полтавської рівнини Дніпровсько-Донецької впадини. На території району відкрито джерело мінеральної води, яке занесено до каталогу мінеральних вод України під назвою «Ташань», широко використовується для лікування в місцевому санаторії «Сосновий бір».

2. Район розташований в природній зоні лісо степів, Степова природна рослинність (різнотрав'я) збереглася на схилах балок, берегах рік.

3. Клімат помірно комфортний, континентальний, його континентальність збільшується у східному напрямку. Середня температури липня +19-+22. Кількість сонячних днів на рік 145-155.

4. У районі є 62 об'єктів природоохоронного фонду місцевого значення

5. Найвизначніші з них: Загально зоологічний заказник «Байрак», ботанічний заказник «Книшівська гора», ландшафтний заказник «Пісоцько-канькове».

6. Покровська церква (1903) с. Римарівка; Миколаївська церква (1823) с. Веприк, Успенська церква (1821) музей родини Драгоманових, споруджений пам'ятний знак на честь М.П. Драгоманова, Олени Пчілки, Лесі Українки, меморіальний будинок Панаса Мирного.

7. Найперспективнішими видами туризму в макрорайоні є такі: лікувально-оздоровчій, культурно-пізнавальний, спортивний, зелений, етнічний, екологічний.

Завдяки наявності у районі джерел мінеральних вод, наявною є перспектива організації лікувально-оздоровчого туризму. В районі вже є один санаторно-курортний об'єкт, але нажаль він не спроможний задовольнити достатній потік туристів. Необхідно покращувати вже існуючу матеріально-технічну базу, та створювати нові об'єкти перебування та лікування туристів,

вдосконалювати медико-санаторну базу, обслуговування туристів. Можливим є створення спа – центрів на базі санаторію, що привернуло б увагу ширшого кола туристичного сегменту.

Завдяки широкій популярності Опішнянського центру гончарства та кераміки, перспективним є етнічний та науковий туризм, що надає можливість познайомитись з автентичними способами створення та оброки глиняних та керамічних виробів. Створення містечка майстрів, що відтворювало б особливості національного ремесла, привабило б ширшу аудиторію туристів, та залучило б додаткові кошти до місцевих бюджетів.

Перспективним також є використання іміджу м. Гадяч, як козацького осередку. Використання місцевих історико-культурних об'єктів, в якості бази, осередку козацтва, відтворення побутових умов та звичаїв того часу (специфічні спортивні змагання, катання на конях, обрядові свята), змогли б значно підвищити туристичну привабливість регіону, з попутнім залученням зелених садиб, екологічних маршрутів та місцевих свят.

8. Сезонний (літній) туристський цикл.

9. Район є відносно ресурсозбалансованим.

10. В економічному мікрорайоні діють такі маршрути: «Історико-культурна спадщина монастирів Полтавщини»; «Гадяч- гетьманська столиця»; «Літературна Полтавщина», «Древнє ремесло»

Таблиця 3.4

**Кількість об'єктів туристичних відвідувань
Гадяцького економічного макрорайону**

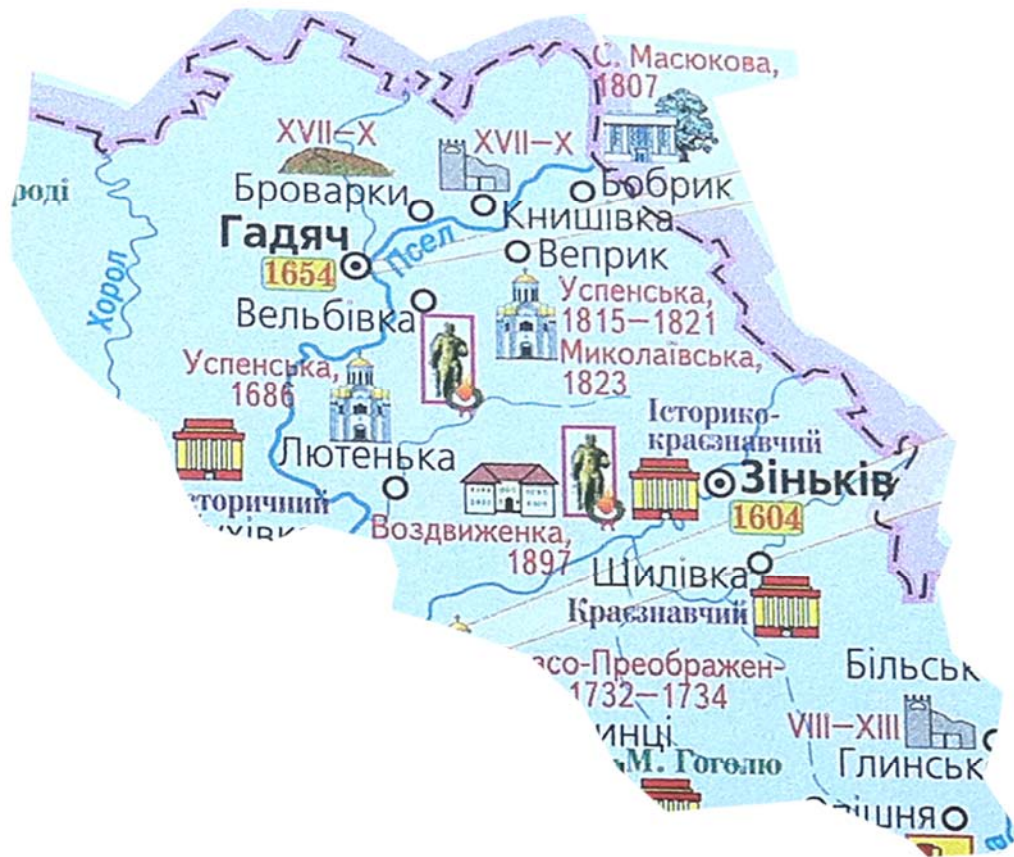
1	2	3	4	5
	Об'єкти туристичного призначення	Кількість		Разом
Райони		Гадяцький	Зіньківський	
Об'єкти екологічного туризму	Присадибний парк	4	1	5
	Болото	3	1	4
	Сосновий бор		2	2
	Озеро	2	3	5
	Ставок	5	2	7
	Лісовий масив біля річки	3	1	4
	Урочище	5	1	6
	Заповідник			
	Заказники	3	15	18
	Запруды, дамби, шлюзи	3		3
Об'єкти спортивного і пригродницького туризму	Гірськолижна траса			
	Лижна база			
	Пішохідний маршрут	2	1	3
	Водний маршрут			
	Кінний маршрут		2	2
	- легкоатлетичний стадіон			
	- критий спортивний зал	1	2	3
Об'єкти полювання і рибного лову	- плавальний басейн			
	- стрілецький тир		1	1
	Мисливське господарство	1	1	2
	Будинок мисливця	3	2	5
	Будинок рибака			
Об'єкти екскурсійного туризму	Рибопитомник			
	Мисливська база	2	1	3
	музеї	6	12	18
	- виставковий салон			
	- будинок ремесел	1	2	3
	- майстерня народного умільця	3	4	7
	- визначні пам'ятки	1	2	3
Об'єкти лікувально-оздоровчого туризму	- монастирі	1		1
	- фермерські подвір'я	2		2
	Санаторій		1	1
	Профілакторій			
Об'єкти паломницького туризму	База відпочинку	2		2
	Монастир або подвір'я		1	1
	- чоловічий			
	- жіночий		1	1
	Церква, община віруючих	6	4	10
	Святі місця і джерела			

Продовження таблиці 3.4

1	2	3	4	5
Об'єкти бізнес-туризму	Ярмарок в історичних торгових селах	1	2	3
	Виставка продукції і сувенірів, що випускаються регіоном		2	2
	Семінари художників, народних умільців	1	3	4
	Фестивалі, конкурси	2	1	3
	Свята міста, урожаю тощо	4	3	7
Об'єкти ремесел і народних промислів, виробництва сувенірів	- Іконопис			
	- Ювелірні вироби			
	- Ручне ткацтво		1	1
	- Вишивка	1	2	3
	- Розпис тканин			
	- Плетіння з лози і бересту		1	1
	- Художня обробка дерева			
	- Різьблення по дереву			
	- Ковальська справа			
	- Жерстяна справа			
	- Гончарна справа	2	6	8
	- Бондарювання			
	- Виготовлення іграшок			
Об'єкти розміщення	Готель	2	3	5
	База відпочинку		2	2
	Садиба зеленого туризму	3	4	7
	Оздоровчий табір			
Об'єкти харчування	Ресторан	1	1	2
	Їдальня	6	8	14
	Кафе	3	6	9
	Бар	1		1
	Придорожній трактир	2	3	5
Об'єкти розваги	Театр			
	Кіно	1	1	2
	Нічний клуб			
	Будинок культури	12	16	28
	Танцзал	17	10	27
	Казино			
Об'єкти розваги	Парк культури	1	1	2
	Автовокзал і автобаза	1	2	3
	Ж/д вокзал	2		2
	Річковий порт			
	Аеропорт			
	Індивідуальні власники автотранспорту, зайняті у сфері обслуговування	6	5	11
Об'єкти соціальної інфраструктури	Лікарня	1	1	2
	Поліклініка			
	Пологовий будинок			
	Дитяча лікарня			
	ФАП	32	38	70

Складено автором за матеріалами: [72; 73; 78; 89; додаток Б]

Гадяцький економічний макрорайон

Об'єкти культурної спадщини

Рис. 3.3. Картосхема природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів Гадяцького економічного макрорайону

РОЗДІЛ 4. БЕЗПЕКА ТА ОХОРОНА ПРАЦІ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Одним з найважливіших елементів організації туризму є забезпечення безпеки життя і здоров'я туристів. Небезпеки фізичного і соціального характеру повинні прийматися до уваги суб'єктами індустрії туризму, яким варто мінімізувати й запобігати різноманітним ризикам загроз безпеці туристської діяльності. Забезпечення безпеки передбачає цілий комплекс заходів у рамках національного законодавства, що гарантують безпеку переміщення туристів по території держави, їхнього перебування, збереження здоров'я, життя і майна [32, 12].

Міжнародний досвід по розробці заходів безпеки туризму досліджується й узагальнюється ВТО. Безпека подорожей декларувалася в Хартії туризму.

У Гаазькій декларації по туризму відзначається, що для того, щоб нормально функціонувати і розвиватися, туризм має потребу в безпеці для мандрівників і подорожуючих, як національних, так і міжнародних, і для їхньої особистої власності. Це може бути досягнуте шляхом:

- розробка й впровадження в життя норм безпеки для подорожей і туристських перебувань;
- інформування й освіти громадськості;
- створення інституціональних рамок для вирішення проблем, зв'язаних з безпекою туристів, і, зокрема, в екстремальних ситуаціях;
- міжнародного співробітництва на двосторонньому, регіональному, субрегіональному, міжрегіональному і світовому рівнях [20, с. 8].

Безпека туристів, їхнє благополуччя, а також підтримка високої якості обслуговування в місцях туристського призначення не можна розглядати у відриві від інших суспільних або національних інтересів приймаючої країни навколишнього середовища в цілому. При розробці і проведенні в життя норми безпеки для сфери туризму і захисту туристів інтереси тих, хто відвідує і приймає повинні бути взаємно гармонізовані [21, с. 15].

Таким чином, питання забезпечення безпеки в туризмі можна розглядати пі наступних напрямках:

- особиста безпека туристів і їхнього майна, забезпечення якої найважливішою задачею національного розвитку туризму і міжнародного співробітництва;
- безпека навколишнього середовища в місцях масового перебування туристів, безпека туристських об'єктів;
- безпека національних інтересів приймаючих держав.

Забезпечення безпеки по всіх зазначених напрямках є найважливішою турботою і першочерговою задачею всіх структур, залучених у туристську діяльність.

Закон України "Про туризм" в розділі VIII надає гарантії безпечного перебування туристів на території України і зобов'язує органи влади та суб'єктів туристичної діяльності розробити комплекс заходів з безпеки туристів. Зокрема, в статті 26 сказано: "Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі туризму розробляють і організовують виконання регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів, особливо в місцях туристичної активності [32, с. 18].

Суб'єкти туристичної діяльності розробляють конкретні заходи щодо забезпечення безпеки туристів, екскурсантів, які беруть участь у туристичних подорожах, походах, змаганнях, запобігання травматизму та нещасним випадкам і несуть відповідальність за їх виконання".

В Україні діє міждержавний стандарт (ГОСТ 28681.1-95) "Туристично-екскурсійне обслуговування", який передбачає порядок проектування туристичних послуг, включаючи розгляд можливих ризиків, які можуть викликати негативні наслідки і спричинити шкоду здоров'ю туриста та його майну [21, с. 19].

Згідно із Законом України "Про туризм" з метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати:

- підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань, забезпечення туристів справним спорядженням та інвентарем;

- навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків, інструктаж з надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів;

- контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів;

- надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих;

- розробку та реалізацію спеціальних вимог безпеки під час організації та проведення походів з автомобільного, гірського, лижного, велосипедного, водного, мотоциклетного, пішохідного туризму та спелеотуризму [1, с. 7].

Основні загрози розвитку туризму. Соціологічні опитування, проведені Німецьким Інститутом Вивчення Вільного Часу в державах Європейського Союзу, показали, що найбільше подорожуючих хвилюють наступні проблеми:

Війна, неспокій, політична нестабільність (74%). Цей фактор найбільше стримує туристів від здійснення закордонних поїздок до тієї чи іншої країни. Практика показує, що вплив цього фактора є набагато вагомішим і торкається віх, не лише держави, в якій спостерігається політичний неспокій, але й ті, що межують з нею. Прикладом цього може бути Близький Схід, де на відносні невеликій території сконцентровані досить привабливі місця для відпочинку. Але динаміка розвитку туризму в цьому регіоні зазнає різких коливань. Так, через військові дії в Лівані в середині 80-х років спостерігався різкий спад потоку туристів та доходів від нього в цілому по регіону. В 1986 році Близький Схід відвідало на 17,6% іноземних туристів менше, ніж в 1985 році, а доходи за аналогічний період скоротились на 16,5%. Після початку військових дій в районі Перської затоки в 1991 році цей регіон відвідало на 6,62% іноземних туристів менше, ніж у 1990 році, а надходження від туризму в 1991 р. зменшились на 14,4% в порівнянні з попереднім роком [21, с. 24].

Усі намагання урядів держав даного регіону збільшити кількість подорожуючих до своїх країн перекреслюються одним повідомленням про зростання напруженості в регіоні. Від цього потерпають не тільки державні

бюджети, які недораховуються значних валютних надходжень, але й окремі підприємства, котрі несуть великі збитки під час зменшення потоку туристів.

Екологічні проблеми (57%). Цей фактор є характерним, перш за все, для України, в зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС в 1986 р. Інститутом Вивчення Вільного Часу відзначено, що в 1985 році екологічні проблеми хвилювали лише 30% потенційних туристів (на кінець 90-х – вже 57%). Тут дається взнаки негативний вплив аварії на ЧАЕС. Кількість іноземних туристів, що відвідали Київ у 1986 році, знизилась більш ніж в 5 разів в порівнянні з 1985 роком, і тільки нещодавно їх число почало поступово зростати. Негативний ефект екологічного чинника посилюється ще й тим, що він носить довгостроковий характер, адже зміна свідомості суспільства відбувається набагато повільніше, аніж ліквідація наслідків екологічної катастрофи.

Хвороби та епідемії (55%). Вплив цього фактора є особливо значимим для африканського континенту. На сьогоднішній день обсяги туризму в цьому регіоні не перевищують 2% від світового рівня, при цьому його основна частина припадає на країни Північної та Південної Африки. Туризм в центральній її частині практично не розвинутий, хоча, на думку фахівців, для цього є непогані можливості, зокрема для розвитку екологічного та екзотичного видів туризму, які останнім часом набувають все більшої популярності. Факторами, які гальмують розвиток туризму в Центральній Африці, є невивченість даного регіону і численні хвороби та епідемії, які постійно спалахують тут. Одним із засобів боротьби з ними може стати обов'язкова вакцинація всіх туристів, які прямують до цього регіону, що, до речі, вже проводиться в більшості розвинутих країн при організації подорожей в райони із складною епідеміологічною ситуацією. Однак виникнення нових джерел епідемій, виявлення нових вірусів та невивченість попередніх ще довго будуть відвертати туристів від ідеї відвідування цього регіону [20, с. 31-34].

Природні катаклізми та катастрофи (49%). Складність впливу цього фактора полягає в тому, що природні катастрофи можуть відбуватись практично в будь-якому регіоні, а передбачити і, тим більше, попередити їх практично неможливо. Руйнівна дія природних катастроф спрямована, перш за

все, на існуючу туристичну і транспортну інфраструктуру. І хоча від прояву форс-мажорних обставин такого роду ніхто не застрахований, їх виникнення може призвести до відкладання туристом поїздки в цей регіон на невизначений час або навіть до її відміни. В цьому випадку, як і при екологічних катастрофах, великого значення набуває психологічний аспект, що стримує туриста від поїздки до регіонів, які потерпіли від стихійного лиха, навіть після ліквідації наслідків природних катастроф. Найбільш характерними ці чинники є для регіонів з підвищеною сейсмічною активністю. Зокрема, внаслідок землетрусів у Японії та Каліфорнії (США) регіони, що постраждали, недорахувались до 50% туристів як в період ліквідації наслідків землетрусів, так і в перші кілька місяців після ліквідаційного періоду.

Злочинність (44%). Останнім часом цей фактор набуває все більшого значення. В даному контексті маються на увазі не лише поодинокі випадки нападу, пограбування або навіть вбивства туристів, але й сплановані терористичні акти. Прикладом тут може бути випадок, який трапився наприкінці 1997 року в Єгипті, коли група європейських (в основному німецьких) туристів, які подорожували вздовж берегів Нілу, була розстріляна ісламськими фундаменталістами. Через це в 1998 році Єгипет втратив 25-30% іноземних туристів від запланованої кількості. Різко зменшилась кількість туристів в СІЛА після терористичних актів 11 вересня 2001 року та ін. [32, с. 27-28].

Закон України "Про туризм" у розділі VIII надає гарантії безпечного перебування туристів на території України і зобов'язує органи влади та суб'єктів туристичної діяльності розробити комплекс заходів з безпеки туристів. Зокрема, в статті 26 сказано: "Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі туризму розробляють і організовують виконання регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів, особливо в місцях туристичної активності.

Суб'єкти туристичної діяльності розробляють конкретні заходи щодо забезпечення безпеки туристів, екскурсантів, які беруть участь у туристичних подорожах, походах, змаганнях, запобігання травматизму та нещасним

випадкам і несуть відповідальність за їх виконання". В Україні діє міждержавний стандарт (ГОСТ 28681.1-95) "Туристично-екскурсійне обслуговування", який передбачає порядок проектування туристичних послуг, включаючи розгляд можливих ризиків, які можуть викликати негативні наслідки і спричинити шкоду здоров'ю туриста та його майну.

Згідно із Законом України "Про туризм" із метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати наступне:

- підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань, забезпечення туристів справним спорядженням та інвентарем;

- навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків, інструктаж із надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів;

- контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів;

- надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих;

- розробку та реалізацію спеціальних вимог безпеки під час організації та проведення походів з автомобільного, гірського, лижного, велосипедного, водного, мотоциклетного, пішохідного туризму та спелеотуризму [1, с. 16-17].

Найбільш поширеним нещасним випадком серед туристів є травматизм. Ризик отримання травми може виникнути в різноманітних умовах, але найбільша вірогідність події виникає при переміщенні механізмів, предметів і безпосередньо туристів, зі складним рельєфом місцевості, при зсувах, сходженні лавин та інших атмосферних і природних явищ. Важливими у запобіганні травматизму є справне туристичне та спортивне спорядження, одяг, взуття тощо.

З метою запобігання травматизму використовуються захисні облаштування, огороження туристичних стежок і маршрутів, захисне обладнання канатних доріг, гірськолижних трас, підйомників, індивідуальні

страхові мотузки, шлеми тощо. Один з небезпечних етапів подорожі – етап перевезення (проїзд до місця відпочинку та зворотний проїзд, транспортування під час подорожування та інші). Оскільки транспортні засоби є джерелами підвищеної небезпеки, питання безпеки туристів повинні бути центральними у всіх варіантах перевезень [21, с. 32].

Значний вплив на життя і здоров'я туриста має навколишнє середовище. Основними факторами впливу навколишнього середовища є висока або низька температура повітря, вологість і рухомість повітряних мас, опади, перепади тиску, недостатність кисню та ін.

При проектуванні туру необхідно брати до уваги вибір сприятливої пори року, вечірнього чи денного часу, раціонально обрати трасу туристичного маршруту, врахувати погодні умови, забезпечення відповідної екіпіровки, засобів індивідуального захисту, повне і своєчасне інформування туристів про можливу небезпеку та ін.

З метою здійснення практичної роботи по забезпеченню безпеки туристів, наданню їм допомоги і захисту в екстремальних ситуаціях, туристичні підприємства, що спеціалізуються на організації туристичних подорожей з використанням активних форм пересування туристів, створюють пошуково-рятувальні служби або укладають угоди на обслуговування з відповідними службами.

Пошуково-рятувальна служба повинна мати повну взаємодію з органами охорони здоров'я, зв'язку, внутрішніх справ, цивільної авіації, лісового та водного господарства, гідрометеорологічної служби [32, с. 54].

ВИСНОВКИ

З метою розкриття найважливіших тенденцій і проблем у розвитку туристської індустрії регіонів був проведений структурний аналіз туристичного потенціалу, стану соціально-економічного розвитку, рівня розвитку туристичної індустрії. Було виявлено як позитивні, так і негативні тенденції у розвитку регіонів. Особлива увага приділялася туристсько-рекреаційному потенціалу, так як він відіграє особливо значущу роль у загальній оцінці розвитку туризму та рекреації території.

Було виявлено, що Полтавська область є відносно ресурсно забезпеченою, клімат області є помірно комфортним та сприятливим для організації рекреаційної діяльності в регіоні, особливо в літній період.

Соціально-економічний розвиток регіону, тільки починає відновлюватись після кризового періоду, спостерігаються позитивні тенденції у демографічній ситуації, у рівні соціальної захищеності населення, середнього рівня життя. Всі ці фактори, безумовно позитивно впливають, як на обсяги внутрішнього так і міжнародного туризму.

Ресурсно-рекреаційні паспорти економічних мікрорайонів Полтавської інтегрують найбільш суттєві якісні та кількісні характеристики території, стандартизують послідовність її рекреаційно-туристського аналізу, систематизують уявлення про ресурсно-рекреаційну складову регіону і виступають його своєрідною «візитною карткою».

Перспективними напрямками розвитку туризму в розрізі ресурсно-рекреаційних районів слід вважати: Кременчуцький економічний мікрорайон через його природно-рекреаційні можливості, подальшого розвитку набуватимуть можливості організації водного туризму, яхтингу, інтенсифікація використання «актуальної смуги» - її забудова закладами розміщення, а наявність збережених природних ландшафтів забезпечить розширення мережі маршрутів еко-туризму; у Лубенському економічному мікрорайоні регіону подальшого розвитку набуватимуть можливості лікувально-оздоровчого,

культурно-пізнавального туризму та водні види туризму у літній сезон. У Гадяцькому регіоні у зимовий час, перспективна інтенсифікація використання орографічних рекреаційних ресурсів (спорудження підйомників, бугельних трас, закладів розміщення); у Полтавському економічному мікрорайоні прогнозується розвиток оздоровчої рекреації на берегах р. Ворскли, спортивного та культурно-пізнавального туризму. Особливо перспективним є сільський зелений туризм – специфічна форма відпочинку в селі з використанням природного, матеріального та культурного потенціалу даної місцевості, пов'язаного з використанням селянського або фермерського господарства, коли проживання, харчування та обслуговування туристів забезпечує сільська родина. Саме цей вид туризму передбачає використання усього рекреаційно-туристичного потенціалу районів області. В літній сезон у мережу сільського зеленого туризму включено близько 60 агроосель. Саме в цьому напрямі туризму можна відзначити Великобагачанський, Диканський, Миргородський, Пирятинський, Полтавський райони.

Реалізуючи туристичний потенціал Полтавщини в 2011 році офіційно впроваджено новий вид туризму – яхтовий (в місті Комсомольську). Створено банк даних інвестиційних проектів галузі, в який увійшло 40 пропозицій з усіх районів області. В ньому:

- гадяцький ландшафтний історико – культурний туристично-оздоровчий парк «Гетьманська столиця» та розбудова туристичної інфраструктури Гадяцького району;
- парк відпочинку «Кочубеївський» історико-культурного комплексу «Диканька», смт Диканька;
- будівництво готельного комплексу «Полузоро», смт Диканька;
- влаштування ландшафтного дендропарку «Диканський» з готельним комплексом, смт Диканька;
- будівництво санаторно-рекреаційного комплексу «Кришталевий Удай», м. Пирятин;

- відновлення архітектурно-паркового комплексу та реконструкція колишнього маєтку Закревських, с. Березова Рудка, Пирятинського району;
- відновлення архітектурно-паркового комплексу та реконструкція колишнього маєтку Муравйових-Апостолів, с. Хомутець, Миргородського району та ін.

Проблемним питанням, що гальмує реалізацію інвестиційних проектів в галузі туризму є законодавчо не вирішене питання набуття інвесторами права на земельну ділянку. Земельний Кодекс України, що визначає порядок набуття власності на землю, передбачає здійснення продажу земельних ділянок державної та комунальної власності на конкурсних засадах шляхом проведення земельних торгів-аукціону і встановлює вимогу щодо визначення порядку проведення земельних торгів також законом. На сьогодні законодавчий акт, який би визначав такий порядок, відсутній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про курорти». Відомості Верховної ради України (ВВР), 2000, №50, ст. 435.
2. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. №325/95-ВР
3. Агафонова Л.Г. Проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні // Культура і освіта фахівців туристичної сфери: сучасні тенденції та прогнози. – К.: КУТЕП, 2005. – С.521-526.
4. Азарян О.М. Ринок туристичних послуг: моніторинг і розвиток комплексу маркетингу. Монографія / О.М. Азарян, Н.Л. Жукова. – Донецьк: Вид-во ДонМУ, 2002. – 241 с.
5. Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу: Матеріали студентської наукової конференції 23 грудня 2006 року. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2006. – 92 с.
6. Александрова А.Ю. Международный туризм. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 464 с.
7. Андрушків Б.М., Кузьмін О.Є. Основи менеджменту.- Львів:
8. Світ,- 1995. – 296 с.
9. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О., Слюсар М.В., та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території: Науково-популярне видання.- Полтава: Верстка, 2003.- 212с.
10. Беленький П. Дослідження проблем конкурентоспроможності / П. Беленький // Вісник НАН України. – 2007. – №5. – С. 8-18.
11. Богатко О.Г. Вплив лісів на клімат в Україні // Україна Молода, 19 січня 2005.
12. Боголюбов В.М. Питьевые минеральные воды // Медицинская реабилитация / Под ред. В.М. Боголюбова. – М.-Пермь: Звезда, 1998. – Т.1. – С. 165.
13. Безносьок В.Д. Індустрія туризму (організаційно-економічні основи реформування туристичної галузі України) //Трибуна. – 1998. – №11-12. – с. 34.
14. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К., 2001.
15. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К.: Палітра, 1998. – 130 с.
16. Бокша В.Г. Справочник по климатотерапии. – Киев: Здоровье, 1989. – 204 с.

17. Большаков Н. М. Рекреационная роль лесов. // Економіка і Екологія, 2005, №10
18. Веденин Ю.А. Динаміка територіальних рекреаційних систем. М.: «Наука», 1982. – 188 с.
19. Великий тлумачний словник української мови/ Уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
20. Веремчук Л.В. Систематизация природно-экологических факторов по характеру лечебно-оздоровительного воздействия на человека // Вопр. курортологии, физиотерапии и лечеб. физ. культуры.- 1996.- №5.- С. 58.
21. Веремчук Л.В., Деркачева Л.Н., Кику П.Ф. Оценка природной среды для медико-рекреационных целей // Окружающая среда и здоровье населения: Тез. докл. Рос. науч.-практ. конф.- Новокузнецк, 1995.- С. 52.
22. Гандзюк М.П., Желібо Е.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці. – К.: Каравела, 2004.
23. Геврик Є. О. Охорона праці. – К.: Ніка-центр, 2005. – 296 с.
24. Герасименко В., Нездойминов С. Современные тенденции развития туризма в Украине //Судоходство. – 2003.-№ 1. – С. 62.
25. Гладиш К.В., Цирульник Ю.З. Полтава. Пам'ятники єврейської культури. – Полтава, 1995. – С. 85
26. Гладыш К.В. Архитектура и памятники Полтавщины. -Харьков, 1982. – С. 97
27. Гудзь П.В. Економічна ефективність використання природних рекреаційних ресурсів // Регіональна економіка. – 2000. – № 4. – С.148-156.
28. Давиденко Я.І. Мальовнича Полтавщина. – Х., 1982. –С. 413.
29. Державна програма розвитку туризму на 2002-2010 роки. // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно-правових актів. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 32-39.
30. Деркачева Л.Н. Методические подходы к интегральной оценке климата для рекреационных целей // География и природ. ресурсы. – 2000. – № 4. – С. 130.
31. Деркачева Л.Н., Челнокова Б.И., Веремчук Л.В., Кику П.Ф. Методические подходы к оценке территории для лечебно-оздоровительных целей: Метод. пособие.- Владивосток, 1998.- 18 с.
32. Дехтяр В. Д. Туризм в Україні: стан і перспективи розвитку // Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя. – К., 2005. – 57.
33. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.

34. Жидецький В. Ц. Основи охорони праці. – Львів: Українська академія друкарства, 2006. – 336 с.
35. Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организаций / М.А.– М.: Финансы и статистика, 2006. – 200 с.
36. Жукова М.А. Менеджмент в туристском бизнесе М.: кнорус, 2006. – 192 с.
37. Завада В.Т. Архітектурна спадщина України як об'єкт туризму. Регіональний аспект // Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 1. Частина друга. – К.: Інститут туризму. Інвестиційні проекти туристично-рекреаційної сфери України. – К.: Інформаційно-видавничий центр «Держінфотур», 2001. – 64 с.
38. Катренко Л. А. Охорона праці / Л. А. Катренко, Ю. В. Кіт, І. П. Пістун. – Суми: Університетська книга, 2007. – 496 с.
39. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: Учебник. – М., Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
40. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні.- Чернівці: Книги- ХХІ, 2003.- 300 с.
41. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади формування рекреаційної сфери. Наукове видання . – Львів: НАН України.- ІРД НАН України.- 1999. -78 с.
42. Краснова М., Позняк Е.: «Про поняття природних рекреаційних ресурсів» // Право України – №5, 2000.
43. Крачило М. П. Проблеми туристичного районування / М.П. Крачило, С.І. Попович, Н.В. Федоренко // Туристичні ресурси України : зб. наук. ст. – К. : КМ-Трейдінг, 1996. – С. 268-275.
44. Курортні ресурси України / Під ред. проф. М. В. Лободи. – К. Укрпрофоздоровниця; Тамед, 1999.
45. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг к.: альтерпрес, 2002. – 436 с.
46. Майорчик В.Л., Рубан В.И., Восемь путешествий по Полтавщине. – Харьков, 1984. – 375 с.
47. Мацала В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 2007. – 456 с.
48. Мироненко Н.С., Твердохлебов И.Т. Рекреационная география. М., Изд-во Москва. ун-та, 1981г., – 207 с.
49. Науменко Г. Завдання і перспективи розвитку туристичної галузі в Україні // Розвиток туризму в Україні: Збірник наукових статей. – К.: ІВЦ "Слов'янський діалог", 2004. – С. 216.
50. Нікітін Т.Г. Мандрівка по заповідних місцях Полтавщини. – Харків, 1989. – 218 с.

51. Олесневич Д.Л., Кузик С.П. Фактори формування туристських потреб // Вісник Львів.ун-ту. Сер.екон.- Львів, 1993.- N25.
52. Опалько Ю.В. Збереження культурно-історичної спадщини в сучасній Україні : проблеми та перспективи / Ю.В. Опалько // Стратегічні пріоритети. – 2007. – №1(2). – С. 195.
53. Павлов. В.І, Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку. – Трускавець, 2000. – 275 с.
54. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
55. Парфіненко А.Ю. Туризм як національний пріоритет соціально-економічного розвитку України / А.Ю. Парфіненко // Вісник Інституту економіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2010.
56. Парфіненко А.Ю. Актуальные проблемы экономики, менеджмента, маркетинга: Материалы Междунар. науч.-практ. Конф. Белгород, 17-19 нояб. 2009 г.
57. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посібник / За ред. проф. Ф.Д. Заставного. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
58. Пирожник И.И. Основы географии туризма и экскурсионного обслуживания: Учеб. пособие для геогр. спец. вузов. – Минск: Изд-во «Университетское», 1985. – 253 с.
59. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Навчальний посібник. – К.: центр учбової літератури, 2007.- 344с.
60. Розвиток туристичного бізнесу регіону: Навчальний посібник / За ред. проф. І.М. Школи.– Чернівці : Книги–ХХІ, 2007.– 292 с.
61. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова В.М. Литвина. – Видавничий дім «Слово», 2006. – 372 с.
62. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. – К.: Вікар, 2001. – 377 с.
63. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
64. Щур Юрій Володимирович Дмитрук Олександр Юрійович. Спортивно-оздоровчий туризм: Навч. посіб. / Київський національний ун-т культури і мистецтв. – К.: Альтерпрес 2003. – 232 с.
65. Географічна енциклопедія України: У 3-х т. – К., 1989-1993. 580 с.

66. Географічна енциклопедія України. / під ред. О.М. Маринич – К., 1993. – 680 с.
67. Географічний та історико-економічний нарис. – Полтава, 2006.
68. Гоголівськими шляхами Полтавщини: Туристичний путівник / ТОВ «Сорочинський ярмарок» / В. Покотило (фото). – Полтава 2007. – 25 с.
69. Енциклопедія українознавства / Гол. ред. проф. В. Ку-бійович. – Л.: НТШ, 1993. – Т. 2. – С. 583-589; Т. 3. – 1189 с.
70. За мужество и отвагу: Док. очерки о Героях Советского Союза – уроженцах Полтавы и Полтавской области. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков: Прапор, 1984.
71. Заповідна краса Полтавщини. – Полтава, 1996. – 189 с.
72. Культура і побут населення України. – К.: "Либідь", 1991. – 135 с.
73. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму: Навч. посібник / О.Жданова А.Тучак В.Поляковський І.Котова. – Луцьк 2000. – 236 с.
74. Полтавщина: Енцикл. довід. / За ред. А.В.Кудрицького. – 1992 – с. 519 с.
75. Полтавщина туристська: Путівник. – Харків, 1982. – 117 с.
76. Словарь-справочник по экологии (К.М.Сытник, А.В.Брайон, А.В.Гордецкий, А.П.Брайон). – Киев.: «Наукова думка», 1994. – 668
77. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. Кол.: А. С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. / – К.: ІВЦ держкомстату України, 2004.
78. Шулик В.В. Методичні проблеми формування регіональних рекреаційних систем (на прикладі Полтавської області): Автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01 / Харк. держ. техн. ун-т буд-ва та архіт. – Х. 2001. – 20 с.
79. www.aarhuspoltava.org.ua – Сайт держу правління екоресурсів у Полтавській області
80. www.adm-pl.gov.ua – Сайт Полтавської облдержадміністрації.
81. www.buklib.net – Наукова бібліотека «Буковина».
82. www.kultura.pl.ua – Сайт управління культури і туризму Полтавської облдержадміністрації.
83. www.leksika.com.ua – Українські енциклопедії та словники.
84. www.library.if.ua – Електронна бібліотека економіста.
85. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
86. www.poezdnik.kiev.ua – Полтава – Дніпр // Водный туризм Украины

87. www.poltava.bizland.com – Природа, пам'ятники Полтави
88. poltavanews.com.ua/ - Електронне видання «новини Полтавщини»
89. poltavastat.pi.net.ua/ – Сайт головного управління статистику в Полтавській області
90. www.poltava.pl.ua/news/4194/ – Інтернет видання «Полтавщина»
91. poltava-tour.gov.ua – Відділ туризму Полтавської ОДА
92. www.tourism.gov.ua – Державна служба туризму і курортів України.
93. www.tourism.poltava.ua – Сайт відділу туризму Управління культури Полтавського міськвиконкому.
94. www.tourlib.net – Електронна туристична бібліотека.
95. who-is-who.com.ua/book/ukrtour2009.html – Туристичний та курортно-рекреаційний комплекс Полтавської області // Україна туристична 2009
96. uk.wikipedia.org – Полтавська область // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1. Карта Полтавської області [90]

Рис. А.2. Карта районів Полтавської області [79]

Об'єкти історико-культурної спадщини Полтавської області

Назва	Місце знаходження	Рік заснування	Коротка характеристика
Садиба Григоровичів	Березова Рудка	XVIII ст.	Пам'ятка архітектури і садово-паркового мистецтва
Пам'ятник письменнику Є.П. Гребінці	Мар'янівка	1966	Пам'ятка історії. Місце народження і смерті письменника Є.П. Гребінки
Меморіальний комплекс учасникам Великої Вітчизняної війни	Пирятин	1961	Пам'ятка історії
Погруддя українського селекціонера, академіка АН СРСР В.М. Ремесла	Пирятин	1982	Пам'ятка історії
Собор Різдва Богородиці	Пирятин	1781	Пам'ятка архітектури
Меморіальний комплекс на честь Г.С. Сковороди	Чорнухи	1931	Пам'ятка історії. Село Чорнухи – місце народження Г.С. Сковороди
Історико-краєзнавчий музей	Чорнухи	1949	Історико-просвітницький заклад
Літературно меморіальний музей письменника А.Ю. Тесленка	Харківці	1970	Пам'ятка історії. Село Харківці – місце народження письменника А.Ю. Тесленка
Пам'ятник герою Великої Вітчизняної війни М.П. Кирпоносу	Дрюківщина	1956	Пам'ятка історії. Генерал-полковник М.П. Кирпонос загинув в бою біля села Дрюківщина у 1941 р.
Пам'ятник Г.С. Сковороді	Лохвиця	1959	Пам'ятка історії
Краєзнавчий музей	Лохвиця	1954	Історико-просвітницький заклад
Пам'ятник герою Великої Вітчизняної війни П.П. Корзуну	Гадяч	1958	Пам'ятка історії. Генерал-лейтенант П.П. Корзун загинув в бою біля Гадяча у 1943 р.
Всіхсвятська церква	Гадяч	1836	Пам'ятка архітектури
Погруддя вченого механіка М.Л. Духова	Веприк	1983	Пам'ятка історії. Місце народження вченого
Пам'ятки архітектури: Успенська і Миколаївська церкви	Веприк	1821	Пам'ятки архітектури
Пам'ятка на місці бою радянських партизанів з німецько-фашистськими загарбниками	Вельбівка	1960	Пам'ятка історії
Ансамбль Мгарського монастиря	Мгар	XVII ст.	Пам'ятка архітектури
Будинок, засідання декабристів .	Хомутець	1825	Пам'ятка історії

Назва	Місце знаходження	Рік заснування	Коротка характеристика
Парк	Хомутець	XIX ст.	Пам'ятка садово-паркового мистецтва
Пам'ятник на місці села, спаленого німецько-фашистськими загарбниками у 1943 р.	Велика Обухівка	1950	Пам'ятка історії
Погруддя письменника В.В. Капніста	Велика Обухівка	1988	Пам'ятка історії. Місце народження письменника, могила письменника
Пам'ятник учасникам громадянської війни	Лубни	1939	Пам'ятка історії
Пам'ятник радянським воїнам, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни	Лубни	1954	Пам'ятка історії
Пам'ятник О.Г. Шліхтеру	Лубни	1984	Пам'ятник на честь вченого-економіста О.Г. Шліхтера, який народився у Лубнах
Краєзнавчий музей	Лубни	1961	Історико-просвітницький заклад
Місце битви козацьких військ на чолі з С. Наливайком проти польсько-шляхетських військ	Солониця	1596	Пам'ятка історії
Меморіальний пам'ятник радянським воїнам, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни	Миргород		Пам'ятка історії
Меморіальна дошка на місці будинку де у 1849 р. жив П. Мирний	Миргород	1928	Пам'ятка історії
Краєзнавчий музей	Миргород	1930	Історико-просвітницький заклад
Меморіальна дошка на місці будинку, де 1738-58, 1763-92 жив Д. Гурамішвілі	Зубівка	1934	Пам'ятка історії на честь грузинського поета Д. Гурамішвілі
Пам'ятник на місці Сорочинської трагедії	Великі Сорочинці	1931	Пам'ятник історії в пам'ять кривавої розправи царських військ з повсталими селянами (1905)
Пам'ятник О. Бондаренко	Великі Сорочинці	1979	Пам'ятник історії на честь О. Бондаренко – зв'язківця партизанського загону, розстріляного німецькими фашистами
Пам'ятник М.В. Гоголю	Великі Сорочинці	1937	Пам'ятка історії на честь геніального письменника М.В.

Назва	Місце знаходження	Рік заснування	Коротка характеристика
			Гоголя, який народився у Великих Сорочинцях
Спасо-Преображенська церква	Великі Сорочинці	1732	Пам'ятка архітектури
Місце проведення традиційних ярмарків	Великі Сорочинці	-	Культурно-розважальний захід, Сорочинські ярмарки традиційно проводяться наприкінці серпня
Скіфське городище	Більськ	VI ст. до н.е.	Пам'ятка археології
Стела на честь воїнів-визволителів	Котельва	1968	Пам'ятка історії на честь воїнів, що визволили селище від німецько-фашистських загарбників (1943)
Пам'ятник С.А. Ковпаку	Котельва	1983	Пам'ятка історії на честь С.А. Ковпака – одного з організаторів радянського партизанського руху під час Великої Вітчизняної війни. С.А. Ковпак народився у с. Котельва
Троїцька церква	Котельва	1812	Архітектурна пам'ятка
Обеліск на місці німецько-фашистського концтабору	Хорол	1955	Історична пам'ятка в пам'ять знищених у концтаборі радянських військовополонених (55 тис. чоловік)
Погруддя Ф.Д. Кушнерика	Велика Багачка	1981	Пам'ятка історії на честь українського кобзаря Ф.Д. Кушнерика, який тут народився
Меморіальний комплекс учасникам Великої Вітчизняної війни	Шишаки	1962	Пам'ятка історії
Заповідник-музей М.В. Гоголя	Гоголеве	1931	Пам'ятник історії. Садиба, де пройшли дитячі і юнацькі роки М.В. Гоголя
Пам'ятник знак на честь з'єднання гвардійських мінометів “катюш”	Диканька	1969	Пам'ятка історії на честь першого в Україні залпу “катюш” по німецьких фашистах (25.09.1941)
Троїцька церква	Диканька	1780	Пам'ятка архітектури
Історико-краєзнавчий музей	Диканька	1932	Історико-просвітницький заклад
Обеліск на місці форсування річки Ворскли радянськими воїнами у вересні 1943 р.	Кротенки	1970	Пам'ятник історії
Монумент воїнам визволителям	Кротенки	1968	Пам'ятка історії

Назва	Місце знаходження	Рік заснування	Коротка характеристика
Обеліск на місці розправи царських військ учасниками селянського повстання 1902 р.	Ковалівка	1933	Пам'ятка історії
Науково-методичний комплекс музею-заповідника педагога А.С. Макаренка	Ковалівка	1948	Пам'ятка історії на честь педагога і письменника А.С. Макаренка, який працював тут у 1921-26 рр.
Пам'ятник на честь радянських воїнів, які загинули тут у 1943 р. під час визволення селища	Чутове	1960	Пам'ятка історії
Пам'ятник композитору М.В. Лисенку	Гриньки	1974	Пам'ятник історії на честь композитора і диригента М.В. Лисенка, який тут народився
Місце Турбаївського повстання 1789-93 рр.	Турбаї	1938	Пам'ятка історії
Братська могила учасників Великої Вітчизняної війни та жертв фашизму	Решетілівка	1975	Пам'ятка історії
Пам'ятник Т.Г. Шевченку	Решетілівка	937	Пам'ятка історії
Братська могила учасників громадянської війни	Полтава	1933	Пам'ятка історії
Пам'ятники меморіального комплексу Солдатської Слави	Полтава	1965	Пам'ятка історії
Пам'ятники: Т.Г. Шевченку; І.П. Котляревському; М.В. Гоголю М.В. Скліфосовському	Полтава	60 рр. XX ст.	Пам'ятки історії
Пам'ятники: Колона на честь Полтавської битви 1709 р.; захисникам Полтави та організатору оборони міста О.С. Келіну; на честь 800-річчя Полтави	Полтава	XIX – XX ст.	Пам'ятки історії
Пам'ятки архітектури: собор і споруди Хрестовоздвиженського монастиря; Спаська церква; дзвіниця Успенського собору; ансамбль Круглої площі; будинок пожежної команди; будинок Інституту шляхетних дівчат	Полтава	XVIII-XIX ст.	Пам'ятки архітектури

Назва	Місце знаходження	Рік заснування	Коротка характеристика
Музеї: краєзнавчий; художній; літературно- меморіальні – П. Мирного, І.П. Котляревського, В.Г. Короленка; історико- культурний заповідник “Поле Полтавської битви”	Полтава	30-60-ті рр. XX ст.	Історико-просвітницькі заклади
Пам’ятник учасникам громадянської війни	Кулікове	1934	Пам’ятник історії
Погруддя Г.Т. Берегового	Федорівка	1989	Пам’ятка історії на честь двічі Героя Радянського Союзу пілота-космонавта Г.Т. Берегового
Дендропарк	Устимівка	1893	Пам’ятка садово-паркового мистецтва
Пам’ятник М. Горькому	Верхня Мануйлівка	1948	Пам’ятка історії на честь російського письменника М. Горького, який жив у Верхній Мануйлівці у 1897 та 1900 рр.
Погруддя О.В. Коваленка	Нові Санжари	1979	Пам’ятка історії на честь двічі Героя Соціалістичної праці О.В. Коваленка
Пам’ятник угорському письменнику Мате Залці	Білики	1976	Пам’ятник історії на честь угорського письменника М. Залки, який жив тут у 1928-36 рр.
Залишки Васильківської фортеці	Нехвороша	1731	Пам’ятка історії
Пам’ятник балтійським морякам	Кременчук	1966	Пам’ятка історії
Пагорб Бойової Слави	Кременчук	1965	Пам’ятник історії. Меморіал “Вічно живим” на місці, де розташовувався німецько- фашистський концтабір
Монумент воїнам- визволителям	Кременчук	1965	Пам’ятка історії
Музеї: історико- краєзнавчий; педагогічно- меморіальний А.С. Макаренка	Кременчук	50-60 ті рр. XX ст.	Історико-просвітницькі заклади
Пам’ятний знак на честь 400-річчя міста	Кременчук	1968	Пам’ятка історії

Джерело:[23; 24; 44; 74; 94]

Індекси споживчих цін на окремі групи товарів та послуг
в Полтавській області у 2011 році

	Січень	Лютий	Березень	Квітень
Індекс споживчих цін	100,9	101,3	100,8	101,4
Продукти харчування та безалкогольні напої	101,0	100,8	100,9	101,4
Продукти харчування	101,1	100,8	101,0	101,4
Хліб і хлібопродукти	101,7	103,1	101,2	101,9
Хліб	100,0	103,2	100,7	100,9
Макаронні вироби	100,5	100,3	102,2	103,0
Кондитерські вироби з борошна	100,2	100,8	101,0	101,3
М'ясо та м'ясопродукти	99,6	98,0	100,2	100,9
Риба та продукти з риби	101,7	101,2	100,7	101,1
Молоко, сир та яйця	100,9	97,2	97,5	99,1
Молоко	101,6	99,5	96,2	97,1
Сир і м'який сир (творог)	100,1	99,3	98,4	99,2
Яйця	101,9	83,3	95,5	103,4
Олія та жири	99,3	99,6	99,1	99,3
Масло	99,4	99,8	99,4	98,4
Олія	102,8	103,6	101,0	99,4
Інші їстівні тваринні жири	92,9	91,3	94,2	99,8
Фрукти	104,1	107,9	105,4	102,9
Овочі	106,6	107,5	109,1	108,6
Картопля	107,5	107,5	105,7	104,1
Цукор	100,4	101,8	101,2	102,9
Кондитерські вироби з цукру	100,5	100,8	101,4	100,9
Безалкогольні напої	100,3	101,1	100,6	101,0
Алкогільні напої, тютюнові вироби	101,2	100,2	100,5	101,4
Одяг і взуття	100,1	99,7	99,0	100,0
Одяг	100,2	99,9	98,7	100,0
Взуття	100,0	99,3	99,5	100,1
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	100,8	103,6	100,4	101,5
Плата за власне житло (квартирна плата)	100,0	100,0	100,8	100,0
Утримання та ремонт житла	100,5	100,1	100,9	100,7
Водопостачання	106,8	107,1	102,1	100,0
Каналізація	106,0	102,8	102,8	100,0
Електроенергія	100,0	106,8	100,0	115,1
Природний газ	100,0	100,0	100,0	100,0
Гаряча вода, опалення	100,4	109,1	100,0	100,0
Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	100,1	100,5	100,7	100,8
Меблі та предмети обстановки, килими та інші види покриттів для підлоги	100,2	100,3	101,7	101,5
Домашній текстиль	100,2	100,3	101,3	100,7
Побутова техніка	100,3	100,5	99,0	100,0
Охорона здоров'я	100,2	100,5	100,7	100,7

Фармацевтична продукція, медичні товари та обладнання	100,3	100,4	101,4	101,3
Амбулаторні послуги	100,0	100,8	100,0	100,0
Транспорт	102,6	106,1	103,6	105,4
Купівля транспортних засобів	100,0	100,3	102,0	101,2
Паливо та мастила	106,0	104,6	109,3	105,7
Транспортні послуги	100,3	109,1	99,3	106,7
Залізничний пасажирський транспорт	100,0	101,8	102,0	100,0
Автомобільний пасажирський транспорт	100,4	110,6	98,9	107,9
Зв'язок	100,0	99,8	100,0	99,9
Поштові послуги	100,0	100,0	100,0	100,0
Телефонні і телефаксові послуги	100,0	100,0	100,0	100,0
Відпочинок і культура	100,7	100,5	99,9	100,4
Аудіотехніка, фотоапаратура та обладнання для обробки інформації	100,1	99,7	99,2	99,0
Послуги відпочинку та культури	102,2	100,9	100,4	100,8
Газети, книжки та канцелярські товари	100,4	102,3	100,9	100,7
Освіта	100,2	100,8	100,8	101,1
Дошкільна та початкова освіта	100,6	102,1	103,1	102,3
Середня освіта	100,0	100,0	100,0	100,0
Вища освіта	100,0	100,0	100,0	100,0
Ресторани та готелі	100,2	100,7	100,6	100,6
Різні товари та послуги	100,3	101,1	100,7	99,7
Особистий догляд	99,9	100,9	100,7	101,2

Джерело: [87]